

ŘÍŠE PRASTARÁ, MOCNÁ I ZKROCENÁ

Les na Kravařsku mezi středověkem a industrializací

Markéta Máchová – Zdeněk Orlita – Pavel Stabrava (eds.)

DOPROVODNÁ PUBLIKACE K VÝSTAVĚ

OBSAH

1. **LES A SNĚHÍ** [21-32]
Ondřej Dadejko
2. **LES NA KRAVAŘSKU MEZI STŘEDOVĚKEM A INDUSTRIALIZACÍ** [33 - 92]
Zdeněk Orta
3. **HOMO FABER SILVATICUS** [93-103]
Pavel Štábr
4. **SEKERY** [104 -107]
5. **ZMÍNKY O ROSTLINÁCH Z KRAVAŘSKA
V BOTANICKÉ LITERATUŘE PRVNÍ POLOVINY 19. STOLETÍ** [108 -118]
Eliška Hostáková
6. **ORNITOLOGICKÁ SBÍRKA JOSEFA TALSKÉHO** [119 -122]
Markéta Machová
7. **LYKANTROPOVÉ A VLKODLACI** [123 -134]
Giuseppe Maiello
8. **TYRANIE ČERVENÉ KARKULKY A CANIS LUPUS** [135 -170]
Zdeněk Orta
9. **LES V MUZEU** [171 -175]
Eva Sulovská
10. **HELIOFYTOGRAVURY** [176 -197]
11. **KATALOG** [198 - 331]

ŘÍŠE PRASTARÁ, MOCNÁ I ZKROCENÁ

Les na Kravařsku mezi středověkem a industrializací

DOPROVODNÁ PUBLIKACE K VÝSTAVĚ

Markéta Máchová – Zdeněk Orlita – Pavel Stabrava (eds.)

ŘÍŠE PRASTARÁ, MOCNÁ I ZKROCENÁ
LES NA KRAVAŘSKU MEZI STŘEDOVĚKEM A INDUSTRIALIZACÍ

Muzeum Novojičínska, příspěvková organizace

Výstava

Koncepce a kurátor: Markéta Máchová, Zdeněk Orlita

Spoluautoři: Petra Mičková, Pavel Stabrava, Eva Sulovská

Grafické řešení: Zdeněk Orlita

Prostorové řešení: Pavel Stabrava

Technická realizace: Josef Dahm, Petr Horák, Břetislav Malčič, Eduard Piterka, Dušan Štěpán

Výtvarné práce: Hana Balážová, Eva Cajsbergerová

Exponáty zapůjčili: Muzeum v Bruntále, Muzeum Beskyd Frýdek-Místek, Národní muzeum, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Muzeum Oderska, Vědecká knihovna v Olomouci, Vlastivědné muzeum v Šumperku, Moravské zemské muzeum v Brně, Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně

Reprodukce archiválií: Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv v Novém Jičíně

Fotografie: Andere Seite Studio (Litoměřice)

Hudba: Do Shaska!

Videoprojekce: Andere Seite Studio (Litoměřice). Filmy: Říše prastará, mocná i zkrocená (4:18 min.), Země pro Šelmy (4:08 min.), Ptačí zahrada (3:51 min.), Heliofytogravury (3:58 min.)

Interaktivní aplikace: Jiří Žurek

Nahrávky lesních zvukových stop: Milan Vyležík

Výstavu finančně podpořili: Ministerstvo kultury ČR, Biskupské lesy (diecéze ostravsko-opavská), Lesy Beskydy, a. s.

Autoři touto cestou děkují pracovníkům Vědecké knihovny v Olomouci, Zemského archivu v Opavě a Státního okresního archivu v Novém Jičíně za neúnavnou pomoc při vyhledávání i digitalizaci archivních materiálů.

Katalog

Redakce: Markéta Máchová, Zdeněk Orlita, Pavel Stabrava

Texty: Ondřej Dadejčík, Ladislav Hoskovec, Radek a Zdeněk Květoňovi, Markéta Máchová,

Giuseppe Maiello, Zdeněk Orlita, Pavel Stabrava

Fotografie: Andere Seite Studio

Obálka a grafická úprava: Andere Seite Studio (Litoměřice)

Předtisková úprava a sazba: Andere Seite Studio (Litoměřice)

Jazykové korektury: Irena Zárubová, PhDr. Lenka Juráčková

Překlad německého resumé: Karel Gold

V publikaci jsou použity fotografie pořízené v lesích bývalého Kravařska a v lesích NPR Razula, NPR Salajka a NPR Mionší. Fotografie byly pořízeny se svolením CHKO Beskydy.

Tisk: Grafico Opava

Vytiskáno na papír Munken polar

Náklad: 500 ks

Vydalo Muzeum Novojičínska, p. o.

1. vydání

Nový Jičín 2017

ISBN: 978-80-87359-25-9

© Muzeum Novojičínska, p. o. 2017

<https://www.facebook.com/furtvlese/>

ŘÍŠE PRASTARÁ, MOCNÁ I ZKROCENÁ

Les na Kravařsku mezi středověkem a industrializací

DOPROVODNÁ PUBLIKACE K VÝSTAVĚ

Markéta Máchová – Zdeněk Orlita – Pavel Stabrava (eds.)

Muzeum Novojičínska, příspěvková organizace

Nový Jičín

2017

Arnošt Hrabal, *Bacchnati*, 1925, dřevoryt

OBSAH

Seznam zkratk	8
MYSLET LES	9
LES A SNĚNÍ	21
Ondřej Dadejík	
Les a imaginace	21
Snění a nezměrnost	23
Les a nezměrnost	26
LEŠ NA KRAVAŘSKU MEZI STŘEDOVĚKEM A INDUSTRIALIZACÍ	33
Zdeněk Orlita	
Pustina, nebo prostor protkaný stezkami?	33
Velké tažení proti divočině	44
Zkrocený les	50
HOMO FABER SILVATICUS	93
Pavel Stabrava	
Uhlářství	95
Se dřevem pracovala i další lesní řemesla – – dehtářství, smolařství a popelářství	99
Brtnictví	100
SEKERY	104
ZMÍNKY O ROSTLINÁCH Z KRAVAŘSKA V BOTANICKÉ LITERATUŘE PRVNÍ POLOVINY 19. STOLETÍ	108
Ladislav Hoskovec	
ORNITOLOGICKÁ SBÍRKA JOSEFA TALSKÉHO	119
Markéta Máchová	
LYKANTROPOVÉ A VLKODLACI	123
Giuseppe Maiello	
Lykantropové v antice a v raném středověku	123
Vlkodlaci ve střední a východní Evropě	130
Jak interpretovat lykantropii	133
TYRANIE ČERVENÉ KARKULKY A CANIS LUPUS	135
Zdeněk Orlita	
Tyranie Červené Karkulky	137
Nebezpečná cesta lesem	140
Dialog psa a vlka	142
V romantickém hvozdu bratří Grimmů	144
Kůži na buben a zuby proti strachu	144
Pro klid našich stád i lesů	148
Stopování napříč staletími aneb vlci na Kravařsku	158
Epilog v 19. století	163
LES V MUZEU	171
Eva Sulovská	
HELIOFYTOGRAVURY	176
LESNÍ PTÁCI	198
HRABAVÍ PTÁCI	212
SOVY	222
ŠPLHAVÍ PTÁCI	230
DRAVCI A SOKOLI	240
VELKÉ ŠELMY	250
LASICOVITÍ	282
LESNÍ SUDOKOPYTNÍCI	292
PLAZI A OBOJŽIVELNÍCI	304
HMYZ	312
STARÉ TISKY	324
PRAMENY A LITERATURA	332
RESUMÉ	342

SEZNAM ZKRATEK

ČČH	Český časopis historický
ČsČH	Československý časopis historický
ČMM	Časopis Matice moravské
ČSZM	Časopis Slezského zemského muzea
CHKO	Beskydy Chráněná krajinná oblast Beskydy
MZA	Moravský zemský archiv v Brně
SISb	Slezský sborník
SOkA NJ	Státní okresní archiv v Novém Jičíně
VVM	Vlastivědný věstník moravský
Vs	Velkostatek
ZAO	Zemský archiv v Opavě
ZAO-OI	Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

LYKANTROPOVÉ A VLKODLACI

Giuseppe Maiello

Lykantropové v antice a v raném středověku

Vlk má řadu znaků podobných s člověkem, a proto je zcela logické, že alespoň v mytologii a ve folklóru se nezřídka objevuje jako bytost, která je někde na půl cesty mezi člověkem a vlkem.

Nejstarší dokumenty, které se o těchto hybridních bytostech zmiňují, pocházejí z doby klasické antiky. Prvním mytologématem je báje o Diovi, který se často

proměňoval v různé postavy či zvířata, aby mohl svádět ženy – smrtelnice a současně, aby unikl Héřině sledování. Mezi jeho transformace patřila i proměna ve vlka. Zeus se například v této podobě objevil ve městě Argu, kde v té době byl vlk uctíván, vstoupil do politického sporu, který se zrovna ve městě odehrával a podporoval hrdinu Danaa proti místnímu králi Gelánorovi. Létó, matka Apollóna a Artemidy, se proměňovala ve vlka, a stejně tak to učiní i její syn Apollón, příležitostně nazývaný Lykagenos.

Po skončení zlatého věku proměny člověka/boha ve vlka, kdy byla tato proměna přijímána pozitivně, nastupuje období, kdy člověk-vlk je považován za zavrhzeníhodnou a negativní bytost. Mýtus nás proto zavede ke zlému arkadskému králi Lykáónovi, jehož Zeus za trest proměnil ve vlka, který útočí na lidi a požírá jejich maso (srov. Ovidius, *Proměny*, I,163-241).

I v antickém Řecku, stejně jako ve známější severské tradici, najdeme zmínky o lidech oděných ve vlčí kůži nebo v kůži jiných lesních zvířat, jako například divokých prasat nebo medvědů. Zmiňuje se o tom dokonce i otec evropské historiografie Hérodotos, který zaznamenává jeden zvláštní zvyk Neurů. Neurové byl kmen sousedící se Skyty, přičemž Skytové a Řekové považovali Neury za čaroděje. Neurové se podle svědectví jejich sousedů "jednou za rok proměňují na několik dní ve vlka a potom se zase vrátí ke své podobě" (*Hérodotos IV*, 105). Většina řeckých vyprávění se však spíše vztahuje k mýtickému období. I v tomto případě však lze předpokládat, že zvyk odívat se do zvířecí kůže znamenal přijmout znaky příslušného zvířete včetně jeho povahy (Steward 2010).

V latinské tradici je lykantrop zmíněn u Plauta (*Amfitryon*, 124, *prol.*) jako *versipellis*, neboli jako ten, jemuž roste po celém těle srst. Člověk se může stát vlkem nejen z důvodu Jupiterova hněvu, ale také na základě začarování způsobeného čarodějnicí nebo čarodějem, mezi nimiž je třeba zmínit slavnou čarodějnicí Kirké. Nejznámější legendu z antického Říma, která se týká lykantropie a která už silně připomíná podobné vnímání lykantropie, s jakým se setkáváme ve středověkých a novověkých příbězích, známe od

Petronia, a to z díla *Satirikon* (: 62).

„Když jsem ještě musel sloužit, bydleli jsme v Úzké ulici; dnes má ten dům Gavilla. Bohové tomu chtěli, že jsem si tam zamiloval ženu krčmáře Terentila: znali jste tu hezounkou buclatou Tarentanku Melissu. Ale nechodil jsem za ní, na mou duši, jen pro její krásu nebo pro své ukojení, ale spíše proto, že měla zlaté srdce. Když jsem od ní něco chtěl, nikdy mi nic neodepřela; když viděla groš, dostal jsem půl groše, všechno, co jsem měl, dal jsem si u ní schovat a nikdy jsem nebyl ošizen. Její muž pak umřel na svém venkovském statku. A tak jsem nasadil všechny páky, abych se k ní dostal stůj co stůj; v nouzi, to víte, ukáží se přátelé.

Můj pán náhodou odcestoval do Capue, aby se tam šikovně zbavil starýho braku. Užil jsem té příležitosti a přemluvil člověka, co u nás bydlel, aby mě šel doprovodit k páté míli. Byl to voják a silný jako čert. O kuropění se zdejchneme. Měsíc svítí, že bylo vidět jak v poledne. Přišli jsme k místu, kde jsou podle cesty náhrobky. Ten člověk poodešel stranou za pomník, já jdu pomalu, prozpěvju si a počítám pomníky. Když se potom ohlédnu po svém průvodci, vidím, že se vysvlékl donaha a položil si všechno šatstvo vedle cesty. Dech se mi zatajil a stojím jako zakletej. On se vymočil kolem dokola svých šatů a najednou se proměnil ve vlka. Nemyslete si, že si z vás dělám blázný, za žádný poklad na světě bych nelhal. A jak jsem povídal, když se proměnil ve vlka, zavyl a utekl do lesů. Já napřed nevěděl, kde jsem, potom jdu zvednout jeho šaty – byly zkamenělé! Kdo by byl na mém místě neumřel strachy? Ale vytasil jsem meč a sekal hlava nehlava po

všech stínech, až jsem doběhl do statku své milenky.

Vešel jsem bledej na smrt, duši skoro na jazyku, pot ze mě lil čůrkem, oči na vrch hlavy jen tak tak, že jsem přišel k sobě. Melissa se divila, co že jdu tak pozdě. „Kdybys byl přišel dřív, byl bys nám aspoň pomoh. Do dvora vběhl vlk a rovnou na všechn dobytek, pouštěl mu žilou jako řezník. Ale dostal taky svůj díl, i když nám utekl: náš čeledín mu probodl kopím krk.“ Jak jsem to uslyšel, neměl jsem stání, a sotva se rozvednělo, utíkal jsem jako spráskaný pes do domu našeho pána Gaia.

Přijdu k místu, kde zkameněly ty šaty, ale nenašel jsem než stopy po krvi; zato když jsem přišel domů, ležel ten můj voják na posteli jako vůl a lékař mu ovažoval krk. Poznal jsem, že je vlkodlak, a od té chvíle nebyl bych s ním pojedl ani kousek chleba, i kdyby mě to stálo život. Ať si o tom myslí každý, co chce, ale lžou-li, ať na mě padne hněv boží.“

Do antického Říma spadá také svátek Luperkálie, které každoročně vrcholily 15. února. U zrodu Luperkálii zřejmě stál magický obřad, prostřednictvím něhož komunita pastýřů přivolávala bohatství komunity. Mimo jiné rity sem patřilo vzývání boha Luperka, který dostával dary a oběti, aby zajistil ochranu stád ovcí před vlky. Podle starých Římanů vlci v minulosti napadli na hoře Soratte ležící severně od Říma skupinu pastýřů, kteří obětovali maso bohu podsvětí Dispaterovi. Vlčkům se podařilo ukrást kusy obětovaného masa a utekli s ním do jeskyně. Všichni lidé, kteří je pronásledovali, zemřeli v důsledku morového zápachu, který z této díry vycházel. Mor se rozšířil

Rytina vlka v díle Georga Abrahama Merckleina
Historische-Medicinisches Thierbuch z roku 1714 [VK Olomouc]

i do okolí, a proto bylo po radě věstců rozhodnuto, že i lidé se mají učinit “podobnými vlkům”, aby mor utišili (Di Nola 1973, 537). Na tomto mýtu, kde hraje svou roli bůh podsvětí, tedy i plodnosti, a apotropaická proměna, čili proměna chránící před smrtí, je založen ritus, kdy se kněží boha Luperka, poté, co předtím bohatě pojedli a popili, opásali kozí a psí kůží a potom švihali pruhy kozí kůže ženy, které potkali, čímž jim zajišťovali plodnost.

Je zbytečné připomínat, že ritus švihání žen, který měl zajistit plodnost země, najdeme také v mnoha jiných evropských kulturách, a v některých případech, jako třeba v Českých zemích, je dochován dodnes. V antickém Římě byla symbolika vlka jasnější, neboť symbolizovala mýtické období, ve kterém neexistovaly zákony a muži se mohli bez problémů divoce a neomezeně radovat se ženami.¹

Luperkálie byly vzhledem ke své obscénnosti a alkoholovým orgiím na konci 5. století křesťany zrušeny. Pokud se však podíváme na sever Evropy, historické prameny uvádějí další typ lidí, kteří se převlékali za vlky. Jedná se o Úlfheðinny, kteří v bojích nepoužívali brnění, nýbrž odívali se pouze do vlčích kůží. Pro Úlfheðinny (stejně jako pro Berserky, ale ti se odívali pouze do medvědích kůží) bylo typické, že se během souboje dostávali do extáze čili používali šamanské techniky. Bylo pro ně typické také surové násilí a krvavá iniciace. Když se Tacitus zmiňuje o válečnicích

1 Ve třicátých letech dvacátého století zmínil holandský filolog Jan de Vries přímou souvislost víry ve vlkodlaky s rituály plodnosti, podobnými, jako byly Luperkálie v antickém Římě. DE VRIES 1937, s. 143.

z kmene Lugiů a Chattů (Tacitus, *Germania*, XLII a XXXI), kteří si pro souboje vybírali temné noci a vyvolávali hrůzu, protože “neexistuje nikdo, kdo se na jejich mimořádný a téměř pekelný zjev dokáže podívat”, pravděpodobně má na mysli lidi převlečené za vlky. Podle Tacita se také nikdo z nich nestará o dům, pole nebo jiný majetek: nechávají se živit těmi, ke kterým přijdou, jsou štědrí a celý život věnují pouze válkám (*ibidem*).²

Přejdeme-li do středověku, vlkodlaci jsou z fyzického hlediska čím dál více spíše vlci než lidé. Obzvláště zajímavá je povídka, kterou na konci 12. století zachytil Gerard z Walesu ve svých dějinách a místopise Irska. Zde je, stejně jako u Plauta, proměna ve vlkodlaky důsledkem kolektivního božského prokletí. Vlkodlaci však v zásadě zůstávají spořádanými křesťany nebo se o to alespoň snaží, přinejmenším v okamžiku smrti. Zde je text v překladu Petra Šourka (Gerard z Walesu, ed. 1998, 80-82):

Nyní budeme vyprávět o tom, co podivuhodného se stalo v současnosti.

Asi tři roky před příchodem prince Jana do Irska jeden kněz, který cestoval z Ultresu do Meathu, musel náhodou přenocovat v lese na hranicích. Ještě s jedním malým chlapcem, s nímž cestoval, seděl u ohničku, který si rozdělal pod hustým stromem, když tu se k nim přiblížil vlk a rovnou na ně promluvil asi takhle: „Žádný strach, nebojte se, nemáte se čeho bát.“

2 Podobně jako „Odinovi válečníci“, jak byli nazýváni Berserkové, tak i Úlfheðinnové nakonec ztratili v severské společnosti význam, i v tomto případě s nástupem křesťanství. BARING GOLD 1865, s. 40.

Když však strnuli dvojnásob úžasem, připojil několik slov o Bohu, která se nezdála jalová. I zapřísahal ho kněz při Bohu všemohoucím a nejsvětější Trojici, ať jim neublíží a poví, jaká se to pod vzezřením šelmy skrývá bytost schopná promluvit lidskou řečí. Vlk na vše odpověděl, jak se sluší na řádného katolíka, a připojil toto vysvětlení:

„Jsme lidé a pocházíme z Ossory. Každých sedm let tam musí dva lidé, muž a žena, změnit podobu i místo pobytu. Vyžádal si to jistý světec, opat Natalis. Ztratí lidskou podobu a získají vlčí. Pokud to přežijí, nahradí je po sedmi letech jiní dva lidé a oni se opět vrátí do své dřívější lidské podoby. Moje družka na té strastiplné pouti nyní těžce onemocněla, leží tady nedaleko. A proto tě prosím, abys jí v poslední hodině poskytl z boží milosti útěchu.“

Vystrašený kněz tedy následoval vlka až k jednomu nepřítliš vzdálenému stromu, v jehož dutině uviděl vlčici, která, ač vypadala jako šelma, naříkala a zoufala si jako člověk. Jakmile ho zahlédla, lidsky ho pozdravila a děkovala Bohu, že jí v poslední hodině seslal takovou útěchu. Poté kněz vykonal všechny obřady a dovedl ji až k poslednímu přijímání, o které tolik žádala. Velice ho prosila, aby jí popřál zaopatření na poslední cestu. Když však kněz prohlásil, že s sebou nemá náležitě potřeby, vlk, jenž ho zatím pozoroval zpovzdálí, mu zastoupil cestu a ukázal na schránku, kterou nosil na cestách po zvyku místních kněží zavěšenou na krku a která obsahovala manuál a několik posvěcených hostií, a žádal ho, aby jí neodpíral boží dar a oporu, kterou jim seslala sama božská prozřetelnost. Aby rozptýlil veškerou pochybnost, prackou

jako rukou poodhrnul kožich z hlavy vlčice a stáhl ho až po břicho: pod ním se objevila podoba starší ženy. Když to kněz uviděl, spíš ze strachu, než z přesvědčení jí udělal svátost přijímání, jíž se tak usilovně dožadovала a kterou teď tak pokorně přijala. Vzápětí se zase kožich vrátil na původní místo. Když tedy kněz vykonal všechny obřady, spíše podle předpisu než podle ducha věci, vlk jim dělal u ohničku až do rána spíš lidskou než zvířecí společnost. Ráno je vyprovodil z lesa a ukázal jim kudy jít dál. Mnohokrát děkoval knězi za prokázané dobrodiní a slíbil, že se mu odvděčí mnohem hmatatelnějším způsobem, jen co ho Pán povolá nazpět z toho vyhnanství, které má už ze dvou třetin za sebou.

Asi dva roky po tom, co se tohle stalo, se náhodou projížděl přes Meath, kde místní biskup zrovna pořádal synodu. Svolał všechny sousední biskupy a opaty, aby se jich zeptal, co si o celé věci s vlkem na základě knězova svědectví myslí, a aby se s nimi poradil, co dělat. Když se dozvěděl, že právě projíždím těmi místy, poslal za mnou dva kleriky s žádostí, abych se pokud možno osobně zúčastnil projednávání tak závažné věci, a pakliže bych nemohl, ať ho zpravím o svém mínění v té věci alespoň písemně. Dal jsem si od nich ještě jednou popořádku vyložit celý příběh, třebaže jsem ho již slyšel od druhých, a i když jsem se jednáni synody z naléhavých příčin nemohl zúčastnit osobně, přesto jsem jim díky dopisu mohl přispět radou. Biskup a s ním celá synoda mé rady uposlechli a poslali onoho kněze k papeži s dopisem, který obsahoval vylíčení události i upřímné doznání kněze a k němuž všichni přítomní biskupové a opati připojili své pečeti.

Číslo sedm najdeme v souvislosti s proměnou člověka ve vlka také v příběhu, který vypráví didaktický text, napsaný ve staré severštině, známém jako Zrcadlo krále (*Konungs skuggsjá*). Jedenáctá kapitola pojednává o podivuhodných příhodách, ke kterým došlo v Irsku. Proměnu ve vlkodlaky zde způsobí Bůh na přímou přímluvu svatého Patrika, který se rozhněval na pohanský klan, tvrdošjně odmítající konverzi. I v tomto případě sužovalo členy klanu každých sedm let prokletí a trpěli víc než normální vlci, protože jim zůstal lidský rozum, ačkoli vzhled a chování měli vlčí (Larson 1917, 115).

Úlfhedinn, výjev na bronzové přilbě nalezené na ostrově Öland (Švédsko)

Velšského původu je zřejmě (srov. Milne a Nutt 1904, 62) dlouhý příběh patřící k arthurskému románovému cyklu, jehož první editor George Lyman Kittredge na počátku 20. století, ho nazval *Arthuš a Gorlagon* (Kittredge 1903). Starší rukopis této povídky pochází z konce 14. století, ale znovu ho objevil právě až Kittredge, a sice mezi texty dochovanými v Bodleyově knihovně v Oxfordu. V příběhu *Arthuš a Gorlagon* se vlkodlak, který má nadlidskou sílu, stane urozeným obhájcem ženské věrnosti svému manželovi, tedy obhájcem jednoho z klíčových bodů represivní křesťanské morálky.³

Americkému filologovi G. L. Kittredgemu neunikly podobnosti mezi příběhem *Arthuš a Gorlagon* a příběhem, který kolem roku 1180 napsala první francouzská básnička Marie de France (1160–1210). Mezi jejími lejchy, tedy krátkými osmislabičnými skladbami, které se nevyznačují žádnou zvláštní kombinací rýmů, najdeme i lejch věnovaný rytíři Bisclavretovi, kterého podvedla žena a z lykantropie⁴ ho nakonec zachránil dobrotivý král (Babler a Konůpek 1958, 87–98).⁵ V dnešní době

3 Není to náhoda, že milencem ženy krále Gorlagona, který je oklamán a donucen stát se vlkodlakem, byl „synem jistého pohanského krále“ („*filium cuiusdam regis pagani*“). Ostatně Gorlagonova nevěrná žena prozradila, že je součástí pohanské kultury, když vyzývala „všechny bohy nebes“ („*omnia celi numina, ibidem*“), přestože od křesťanské královny se očekávalo uctívání jediného boha.

4 Marie de France (BABLER-KONŮPEK 1958) rozlišuje mezi vlkodlakem (*garwolf*), což je divoké krvežiznivé zvíře nebo i lidská bytost, a Bisclavretem, což je konkrétní osoba, která se proměňuje ve vlka, ale která vždy zůstává dobrou a ušlechtilou, pokud se ovšem jeho žena nedopustí s milencem cizoložství.

5 Další varianta motivu urozeného lykantropa a mstitele cizoložné ženy se nachází v lejchu o Mélionovi, který byl napsán ve středověké francouzštině mezi lety 1190 a 1204 (O'HARA TOBIN 1976). Mélion však na rozdíl od Bisclavreta organizuje pomstu sám a poté, co ztratí všechny své

by však bylo chybou soustředit se pouze na aspekt přenosu textů z jedné části Evropy do druhé, případně literárními vlivy z Orientu, jak to bylo běžné v době, kdy G. L. Kittredge sestavil první kritické vydání příběhu *Arthuš a Gorlagon*, tedy více než před sto lety.

Postava lykantropa nepochybně pochází z lidové kultury – a příběhy z vyšší kultury jsou pouze špičkou ledovce tisíců příběhů, které se za dlouhých zimních nocí vyprávěly ve venkovských oblastech celé Evropy. Základem je víra v moc překonat nějakým způsobem bariéru mezi tímto a oním světem, samozřejmě tajně, čili záměnou lidského oblečení za vlčí kůži.⁶ Proto by bylo hříchem podcenit animistický předpoklad, který se objevuje u vlkodlaků a lykantropů.⁷ Ale pravdou také je, že masivní zásah křesťanské morálky do literárních textů se pak v průběhu staletí odráží v lidové slovesnosti, a proto se motivy, kterými se kdysi vyznačovaly právě texty vzdělanců a učenců, staly obecným dědictvím.⁸

---

druhy, obrací se ke králi. Urozený a ušlechtilý je dále lykantrop Alphonse ve francouzské poemě *Guillame de Palerne* (začátek 12. století), který je však na rozdíl od příběhů o Bisclavretovi a o Mélionovi klíčovou postavou, která zachrání oběti nespravedlnosti, čili Viléma, knížete z Palerma, a jeho milenku Melior (MICHELAN 1876).

6 Na toto téma se obzvláště zaměřuje Claude Lecoteaux. Viz LECOTEAUX 1998, s. 116-121.

7 Také Lecoteaux kritizuje pozici některých autorů, kteří podceňují to, co on nazývá „znovuožíváním či přežíváním pohanských, respektive lidových tradic“.

8 Například není jasné, jestli prokletí na sedm let, související s vlkodlaky, pochází z tradice lidové nebo z vyšší kultury. Ve statistické, historické a administrativní ročence departementu Orne (Normandie) z roku 1809 se ve zprávě *Loup-garou* uvádí, že podle venkovanů doba pokání u vlkodlaka trvá právě 7 let (DU BOIS 1809).

Lykantrop urozeného původu ze 12. a 13. století se v následujících staletích už neobjevuje. Existuje však mnoho historických zpráv, pocházejících především z 16. – 17. století, které se zmiňují o nebezpečných vlkodlacích, kteří byli posléze zabiti nebo souzeni z důvodu krutých vražd, jichž se dopustili. V některých případech známe i jména těchto domnělých vlkodlaků.⁹ V lidových francouzských legendách už vlky nekrotili pouze králové, nýbrž i osoby vybavené zvláštní mocí. Podle etnologa Paula Sébillota se ještě na počátku 20. století v některých oblastech Francie věřilo na člověka-vlka (*loup-garou*), který se nechával doprovázet vlky, jež poslouchali všechny jeho příkazy.¹⁰ Sébillot se v kapitole zaměřené na lesy ve své knize o francouzském folkloru věnuje v jednom odstavci vlkodlakům, čarodějnicím a ďáblovi. Kromě dalších informací uvádí lidovou víru, rozšířenou v kraji Bourbonnais, že vlkodlaci o půlnoci ztrácejí svou lidskou podobu, vodí po venkově smečky vlků a tancují s nimi kolem velkého ohně (*ibidem*). Kromě toho se zdá, že funkce vůdce vlčí smečky přechází z otce na syna.¹¹

---

9 Soupis krvavých událostí, ke kterým došlo ve Francii, a v nichž jako protagonisté figurovali vlkodlaci, vypracoval už ve druhé polovině 19. století Wilhelm Hertz (HERTZ 1862, s. 97-105). Část zpráv, které shromáždil Hertz, pak znovu uvádí Frank Wollman ve svých *Vampyrických pověstech v oblasti středoevropské*, které napsal během první světové války, ale publikoval je v *Národopisném věstníku československém* až od roku 1920. Část týkající se vlkodlaků byla publikována v roce 1921 (WOLLMAN 1921), zatímco pokračování vyšlo až v roce 1926 (WOLLMAN 1926).

10 SÉBILLOT 1904, s. 284.

11 SÉBILLOT 1904, s. 286.

Vlkodlaci ve střední a východní Evropě

Nejstarší písemnou zmínku o vlkodlakovi ve staroslověnině najdeme v eposu *Slovo o pluku Igorově*. Mluví se tu o princí Všeslavovi, který v noci ve vlčím oděvu běžel z Kyjeva do Tmutorokanu, což je vzdálenost zhruba 1000 km, a potom se tutéž noc ještě před kohoutím zakokrháním vrátil do Kyjeva. První svědectví týkající se střední Evropy zanechal Burchard, biskup z Wormsu, který v 19. knize svých dekretů, zaměřené na tresty, dává instrukce kléru, jak reagovat na víru ve vlkodlaky, a navrhuje desetidenní trest odnětí svobody o chlebě a vodě. Zajímavá je také skutečnost, že v Burchardově latinském textu se poprvé objevuje slovo *werwolf*, v současné době užívané v německém jazyce jako označení pro vlkodlaka.

Nejvýznamnější historické zprávy o vlkodlacích ve střední a východní Evropě pocházejí z Pobaltí, tedy z Pruska, Litvy a Livonska. Zde byl strach z vlkodlaků v 16. století větší než strach z vlků (WOLLMAN 1921, s. 147). Vlkodlaci byli chytáni, souzeni a popraveni, jako třeba v případě manžela z „Gabell in Behmen”,¹² který, jak uvádí ručně psaný dokument pocházející z roku 1579, se během svatební noci proměnil ve vlkodlaka, sežral svou nevěstu a potom byl zastřelen katem (KLAPPER 1910, s. 184, srov. i Wollman 1921, s. 147; 1926, s. 142). Slovo vlkodlak, v podobě *wylkolek*, se poprvé v Polsku objevuje v kodexu z roku

¹² Pravděpodobně se jedná o Jablonné v Podještědí. Vesnice Gabel se nachází i v dolnoslezském vojvodství (*Powiat Guhrau*), ale v tomto případě rukopis jasně odkazuje na stejnojmennou obec (Jablonné) v Čechách.

1459, v němž byla shrnuta kázání mnicha Piotra z Miłosławia z řádu menších bratří (BRÜCKNER 1896, s. 35; o dílu Piotra z Miłosławia srov. BRACHA 2007). Jedná se však pouze o počátek dlouhé řady citací na téma vlkodlaků (WOLLMAN 1921, s. 147-148).

O vlkodlacích byly sepsány různé teologické traktáty, ale obracelo se proti nim i laické soudnictví. Je pravděpodobné, že archivy občanských soudů nám v budoucnu poskytnou ještě další zprávy o procesech proti vlkodlakům, které probíhaly v novověku, a to až do osvícenství. Procesy proti vlkodlakům vrcholily v 17. století, ale ještě do roku 1720 končili lidé obvinění z lykantropie ve vězení nebo byli souzeni. Známí jsou například „vlkodlaci” z okolí zámku Moosham v srdci Rakouska (RIEZLER 1896, 293), kteří byli souzeni v roce 1717 a zemřeli ve vězení, ale současné výzkumy v archivech ukázaly, že to byli jenom nešťastní tuláci nebo žebráci, proti nimž se obrátila zášť obyvatel poté, co se ztratilo několik hospodářských zvířat.¹³ Další tulák jménem Simon Wind, zvaný Schenmayr, obviněný z proměn ve vlkodlaka, byl v roce 1720 tímž soudem odsouzen k trestu smrti a jeho tělo bylo následně spáleno (*ibidem*). Obzvláště důležitá je však skutečnost, že lidé odsouzení v procesech na hradě Moosham přiznali, že před proměnou ve vlkodlaky používali černou masť (WUTTKE 1900, s. 277). Třebaže bylo toto přiznání

¹³ Dnes už dokonce známe přesný počet hospodářských zvířat, která byla v letech 1713-1717 zabita nebo odvlčena vlky (192 kusů) v okrese Unternberg, kde se nacházel hrad Moosham, stejně jako známe jména rolnických rodin, kterým vlci způsobili nějaké škody (41 domácností), a to díky detailnímu studiu soudních zápisů z procesů proti vlkodlakům, které proběhly na soudě v Salzburku. Viz SCHEUTZ 2001, s. 221-268.

Vlkodlak z Neuss (markrabství Ansbach). Soudobý leták z roku 1685 znázorňující smrt vlkodlaka, který měl na svědomí smrt několika místních dětí. Mrtvé zvíře údajně oblékli do šatů a pověsili na šibenici. Převzato z Wolfgang Schild: *Geschichte der Gerichtsbarkeit*. Hamburg 1980

pravděpodobně vynuceno násilím, nelze vyloučit, že lykantropie do jisté míry souvisí s čarodějnictvím, a to vzhledem ke skutečnosti, že pro čarodějnice bylo typické (a hojně zkoumané) mazání masť na bázi halucinogenních látek (GINZBURG 1998).

Pronásledování vlkodlaků stejně jako pronásledování čarodějnic už v první čtvrtině 18. století ustalo, a to vzhledem k neustálému nárůstu racionalismu u vzdělané části

evropské společnosti. Důkazem je poslední proces kvůli lykantropii, který proběhl ve městě Sankt Leonhard im Lavanttal v roce 1725 proti žebrákovi jménem Paul Schäffer. V tomto případě, na rozdíl od případů předcházejících, proces skončil osvobozením obviněného (srov. SCHEUTZ 2001, s. 247), což dokládá, že v tomto případě místní úřady (ostatně stejně jako úřady církevní) začaly o skutečnosti a hodnověrnosti lykantropie pochybovat. Nezajímá vzdělané společnosti však

znamenal pouze výrazný pokles diskusí nebo procesů kvůli lykantropii, ale rozhodně neznamenal, že mimo vzdělaný svět by tato víra vymizela. S prudkým nárůstem etnografických výzkumů v průběhu 19. století se vlkodlaci do vzdělaného světa vrátili jako předmět výzkumu. Polský historik Kazimierz Władysław Wóycicki například při popisu různých nadpřirozených bytostí v lidové tradici v roce 1856 napsal o bytostech zvaných *wilkołak* následující:

Wilkołak je nepochybně výraz odvozený od vlka, který lační po lidské krvi. Vesničané říkají, že je to nejdravější zvíře v našich krajinách; vrhá se na lidi, vyhrabuje čerstvě pochované mrtvoly, mrzačí dobytek a na základě svých choutek unáší děti, které se nedokáží bránit, ale prý sám nepozírá tyto nešťastné oběti, poněvadž ostatní obyčejní vlci, kteří si zvykli dělat mu společnost, za něj dílo dokončují. Je zcela podobný vlkovi, liší se jen větší a strašlivější postavou, proto vede vlčí smečku; je velice důmyslný; přeskakuje ohrazené dvorky; sám dokáže otevřít vrata do obor a stájí, dokonce šplhá po žebříku a leze okny do lidských obydlí. Někdy sám bez společnosti jiných vlků napadá pocestné, někdy se stává poněkud mírnějším a spokojuje se s pokrmu, které může sebrat lidem, zejména těm, kteří jsou zaměstnáni prací na poli. Vypíjí mléko ze džbánek, pojídá sýr a chléb, které nachází v obalech, a když je tím zaměstnán, nesmí se odhánět ani dráždit, poněvadž se hned hrozně mstí a mrzačí lidi. Wilkołak se nerodí sám ze sebe jako jiní vlci, ale povstává z člověka, kterého zakleje čaroděj nebo čarodějnice, a žije v tomto proměněném stavu tak dlouho, jak je mu jimi předurčeno. Jak se tvrdí, stává se někdy, že se vrací ve svém pozdním věku do své původní

lidské podoby, ale teprve tehdy, kdy už ve vsi zůstává málo jeho příbuzných a známých; tehdy běduje, lituje se a nařiká, vypráví o svém dětství sousedům svého dávného statku, a když se u nich nesetkává ani s lítostí nad svou ubohostí ani mu není poskytnut přibytěk v nešťastném návratu do lidského života, rád se sám vrací do vlčí podoby a opět se ukrývá v lesích. Pověsti o tomto zvláštním zvířeti jsou nesčíslné. (WÓYCICKI 1856, 529-530).

Lužičtí Srbové v Dolní Lužici nazývali vlkodlaka *vjelkoraz*, ale podle Adolfa Černého víra v tyto bytosti v celé oblasti Lužice už v poslední čtvrtině 19. století vymizela (ČERNÝ 1898, s. 424-425; srov. in WOLLMAN 1926, s. 134). Stejná situace zřejmě byla i v Čechách (*ibidem*). Podle Josefa Jirečka je už od 13. století sémantické pole obsazené totožnými slovy *vlkodlak* a *morous*. V Čechách se však od poloviny 19. století slovo vlkodlak nepoužívalo, zatímco představy označované slovy *móra* a *morús* byly stále živé (JIREČEK 1863, s. 12).¹⁴

Slovo vlkodlak, a sice v podobě *vukodlak*, se u Slovanů v 19. století ještě hojně používalo, jak uvádí Jireček (*ibidem*), a my doplňujeme, že stejně jako u Řeků v podobě *vrykolakas* a u Rumunů v podobě *vârcolac*. Etymologie je totožná, totiž vlčí srst, ale v 19. století toto slovo v Srbsku a Řecku označovalo to, co v češtině nazýváme *upír*. Sémantické rozdíly jsou však zásadní. Český vlkodlak, stejně jako

14 Pro Jirečka byla víra, že lidské bytosti se mohou proměňovat ve vlky, velmi silná a dobře podložená prameny z 16. století. J. Jireček především odkazuje na postilu Tomáše Rešla (1520-1562) v kopii Knihy Sírachovcovy z roku 1557. JIREČEK 1863, s. 14-15.

Vlkodlak v Ženevě na perokresbě v díle Johanna Jacoba Wincka „Sammlung von Nachrichten zur Zeitgeschichte aus den Jahren 1560-1587“

francouzský *loup-garou*, anglický a německý *werwolf* nebo italský *lupo mannaro*, se vztahuje k živému člověku, který se proměňuje do jiné podoby a případně dokáže vstoupit do světa mrtvých, který v evropském folkloru symbolizuje hluboký les. Srbský *vukodlak* nebo řecký *vrykolakas* jsou upíři, tedy mrtví lidé, kteří jsou schopni nějakým způsobem fyzicky zasahovat do světa živých.

Vârcolac se naopak od střeoevropského i balánského vlkodlaka liší a spíše připomíná tradičního skandinávského vlka *Fenrira*, protože dokáže sežrat slunce i měsíc nebo vyvolat zatmění.¹⁵ *Vârcolaci* jsou nepokřtěné děti nebo děti narozené nesezdaným rodičům, případně pocházející ze vzduchu a z nebe,

15 V některých případech se však termín *vârcolac* používal namísto *strigoj*, rumunského označení českého slova *upír*. MURGOCI 1926, s. 323.

když ženy v noci předou, především o půlnoci a bez svíček. V Rumunsku se proto nedoporučovalo příst za svitu měsíce, protože *vârcolaci* mohou s vláknem vystoupit na nebe a sežrat slunce nebo měsíc (MURGOCI 1926, s. 335).

Jak interpretovat lykantropii

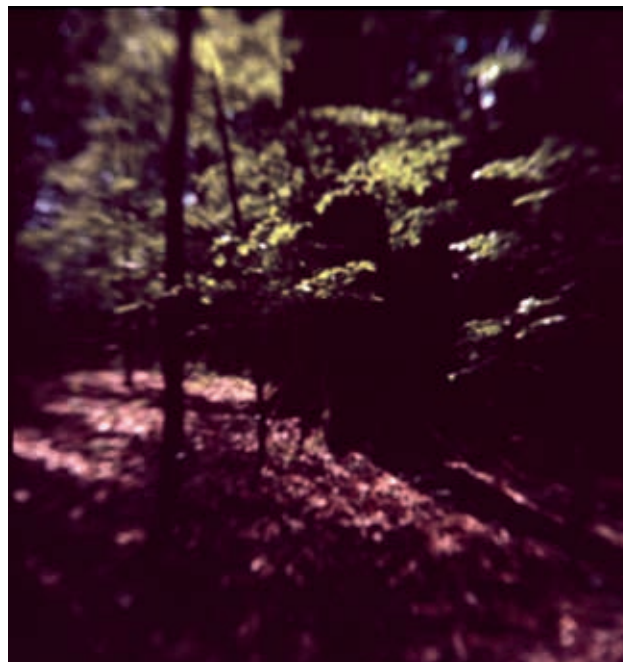
Dnes už je dostatečně zřejmé, že anonymní glosátor ze 13. století, který zaměňoval slova *vlkodlak* a *morús*, o němž se zmiňuje J. Jireček (v. *supra*), se nemýlil, nýbrž vyjadřoval tehdejší realitu okolního světa. Když mluvíme o *morousovi* (nebo *morúsovi*) a *móře*, snadněji pochopíme souvislost s animistickými představami (MAIELLO 2014, s. 113 a d.) a právě víra ve vlkodlaka určitě spadá do tohoto kontextu. Tyto představy byly na evropském venkově v preindustriálním období ještě silně zakořeněny, a to nejméně do první světové války, ale v některých případech i déle.¹⁶

16 Také já mám přímé zkušenosti s vírou ve vlkodlaky z období méhodětství v 60. letech 20. století, a sice ze zemědělské oblasti na jihu Itálie, kam jsem často jezdil za prarodiči. Ve vesnici jménem Casandrino se za úplňkových nocí zabeďňovala okna, neboť mnozí lidé měli strach z vlkodlaků. Dále si vzpomínám, že na moji otázku „*Kdo jsou to vlkodlaci?*“ mně tehdy asi třicetiletá žena, která navštěvovala dům mých prarodičů, odpověděla: „*Jsou to nemocní lidé, kteří rádi žijí ve společnosti vlků, vyjí jako oni, potulují se a jsou nebezpeční.*“ Další žena, které bylo asi sedmdesát let, mně odpověděla: „*Ďábel, který na sebe vzal podobu vlka, nebo který posedl tělo některého hříšníka.*“

Ostatně náznak podobné interpretace v tomto smyslu najdeme už u holandského lékaře Johanna Wiera (1515-1588), který vytušil souvislost mezi lykantropií a extatickými cestami. Jednalo se o erudované, ale současně nebezpečné odhalení, za které byl Wiera zanedlouho obviněn z kacířství Jeanem Bodinem (1529-1596), jedním z největších stoupenců represivních opatření proti jakékoliv formě „čarodějnictví“, tedy včetně lykantropie (PETOIA 1991, s. 250 pozn. 2).

Také Wilhelm Hertz v 19. století považuje za jednu z možných příčin lykantropie víru v to, že duše je schopna cestovat mimo tělo, tedy provést extatickou cestu.

Víra v to, že lidské bytosti se mohou proměnit ve vlky, obsahuje jak hluboké prvky pre-neolitických animistických představ, tak současně i prvek střetu mezi svobodným (zároveň však animálním) a civilizovaným světem, „*kde civilizace je postavena na zvrácenosti, stejně jako den následuje po noci, ale právě proto světlo předpokládá temnotu*“ (BURKERT 1972, s. 108). Jde tedy o jednotu protikladů, kdy jeden prvek nemůže existovat bez druhého a které v různých formách a bez jasné symboliky vlka v současné společnosti pravděpodobně dosud přetrvávají.

NPR Salajka [foto Andere Seite Studio, květen 2016]. Fotografie pořízena se souhlasem CHKO Beskydy

PRAMENY A LITERATURA

EDICE

CDB

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, I.-II. (805–1230), ed. Gustav Friedrich, Praha 1907–1912; III/1 (1231–1238) ed. Gustav Friedrich, Praha 1942; III/2 (1238–1240), ed. Gustav Friedrich – Zdeněk Kristen, Praha 1962.

CDM

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, I. (396–1199), ed. Antonín Boček, Olomouc 1836; II. (1200–1240), ed. Antonín Boček, Olomouc 1839; III. (1241–1267), ed. Antonín Boček, Olomouc 1841; IV. (1268–1293), ed. Antonín Boček, Olomouc 1845; V. (1294–1306), ed. Josef Chytil, Brno 1850.

RBM

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, I–IV. Annorum 600–1346, ed. Karel Jaromír Erben, Praha 1855–1892; V/1. Annorum 1346–1348, ed. Jiří Spěvák, Praha 1957; V/2. Annorum 1346–1350, ed. Blažena Rynešová, Praha 1960.

Hérodotos z Halikarnássu, *Dějiny*. Překlad: Jaroslava Šonková. Praha 2005.
Publius Ovidius Naso, *Proměny*, Ferdinand Stiebitz (ed.), Praha 1958.

Titus Niger Petronius, *Satirikon*. Karel Hrdina (ed.). Praha: Svoboda, 1971.

Titus Maccius Plautus, *Plautus. Amfitrion a jiné komedie*. Svatava Matoušková (ed.). Praha 1978.

Publius Cornelius Tacitus, *Germania a Historie ve výboru*. Rudolf Neuhöfer (ed.). Praha 1928.

Gerard z Walesu. *Dějiny a místopis Irska*. Daniel Samek (ed.). Překlad: Petr Šourek. Praha 1998.

ARCHIVNÍ PRAMENY

Moravský zemský archiv v Brně

Moravskoslezské gubernium (B1)

inv. č. 4048, sign. W88, karton č. 2168: vlčí jámy na Moravě (1693); inv. č. 606, sign. B 147, karton č. 94: dolování stříbra a olova na fulneckém panství (1749–1753).

Dominiální fase (D3)

sign. 213: dominiální fase pro panství Fulnek (1750).

Vceňovací operáty (D8)

inv. č. 589, karton č. 233: Hrabětice (1844–1848).

Rodinný archiv Ditrichštejnů (G 140)

inv. č. 979, sign. 198, karton č. 299: urbaniální popis panství Hranice a Helfštýn (1655).

Státní okresní archiv v Novém Jičíně

Archiv města Odry

inv. č. 8a, sign. X: Jan Tomáš ze Zvole osvobozuje oderské poddané od povinnosti lovu na vlky (1584); inv. č. 50, sign. 21: urbář města Oder (1773).

Zemský archiv v Opavě

Augustiniáni kanovníci Fulnek

inv. č. 160: urbář panství fulneckých augustiniánů; inv. č. 161: urbář obce Lukavec (1770).

Karolinský katastr slezský

inv. č. 64: vrchnostenská příznání zdanitelného majetku pro panství Odry (1722–1725).

Urbaniální komise slezská

inv. č. 1223, sign. 35/1: vrchnostenský urbář statku fulneckého probošství (1768); inv. č. 1237, sign. 37–39: urbář dominikalistů všech vsí oderského panství (1771); inv. č. 1381, sign. 107–110: vrchnostenský bíloveckého panství (1768).

Vs Bílovec

inv. č. 5, sign. 137: výtah z urbáře bíloveckého panství (1606); inv. č. 6: urbář panství Bílovec (1696); inv. č. 9: výtah z urbáře bíloveckého panství (1768); inv. č. 226, karton 10: spor mezi bíloveckým panstvím a městem Opavou o lesy mezi Hrabstvím a Skřipovem (1699–1771); inv. č. 322, karton 25: krádeže dřeva z lesů bíloveckého panství (1787–1788); inv. č. 541, karton 50: koncept k podkladům pro lesní elaborát (1804); inv. č. 574, karton 79: lesní hospodářství a různé záležitosti týkající se lesa (škůdci, pytláctví 1808–1836); inv. č. 983, karton 236: provozní účty a výkazy lesního úřadu (1728–1918).

Vs Fulnek

inv. č. 1: deník Jana Františka Bruntálského z Vrbna (1655–1656); inv. č. 6: urbář fulneckého panství (1628); inv. č. 1937, sign. III, karton 12: záležitosti zaměstnanců, úředníků velkostatku, instrukce a předpisy (1685–1807); inv. č. 1947, karton 46: lesní záležitosti, pronájmy honiteb, stav lesa na fulneckém panství v roce 1843 (1811–1843); inv. č. 1992, karton 306: revize lesů (1863); inv. č. 1951, karton 65: spor o Dívínu (zakázaný les) mezi Fulnekem a Odrami (1733–1761); inv. č. 1952, sign. XVIII 7, karton 66: dolování na stříbronosný leštěnec olovnatý u Pohoře a spory panství s horníky (1747–1797).

Vs Kunín

inv. č. 65, sign. I/2, karton: instrukce pro vrchnostenské úředníky ohledně správy statku (1761).

Vs Nový Jičín

inv. č. 2784, sign. XII A: záležitosti jednotlivých správ polesí (1777–1820); inv. č. 2785, sign. XII A: záležitosti jednotlivých správ polesí (1821–1826); inv. č. 2785, sign. XII B: záležitosti lesního úřadu všeobecně (1758–1826); inv. č. 2786, sign. XII B: plán lesního hospodářství (1791); inv. č. 2786, sign. XII B: stav lesů (1778–1794); inv. č. 2786, sign. XII B: lesní fase (1780–1799); inv. č. 2786, sign. XII B: spojená relace úřadu obročního, sirotčího a lesního (1771–1779); inv. č. 2787, sign. XII C: raporty a výkazy lesního úřadu (1770–1805); inv. č. 2795, sign. XII: účty lesního úřadu (1746–1903); inv. č. 3316, sign. XLIV D: spor panství Valašského Meziříčí s panstvím Starý Jičín o hranice lesa Domorac u Hodslavic (1658).

Vs Odry

inv. č. 9: urbář panství Odry (1683); Urbář obce Kamenka (1773).

Zemský archiv v Opavě (pobočka Olomouc)

Metropolitní kapitula Olomouc

inv. č. 5330, sign. M41/1: urbář lenního statku Nová Horka (1628).

Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž

inv. č. 9680, sign. E31/4-1, karton č. 1239: vlci v lesích hukvaldského panství (1815–1821).

Vs Hranice

inv. č. 2: urbář panství Hranice (1569); inv. č. 3: urbář panství Hranice (1683); inv. č. 339, sign. 1, karton č. 1-2: pěstování lesa, lesní řady (1663–1836); inv. č. 3802, karton č. 765: čtvrtletní účty lesního úřadu (1675); inv. č. 495, karton č. 144: honební právo, odstřel zvěře a zasilání do Vídně (1675–1837); inv. č. 680, karton č. 203: vyúčtování odstřelu jelenů (1809–1827); inv. č. 1099, karton 237: směrnice pro odstřel škodné v lesích (1822).

STARÉ TISKY

CARLOWITZ 1713

HANS CARL VON CARLOWITZ: *Sylvicultura Oeconomica, oder haußwirthliche Nachricht und Naturmäßige Anweisung zur Wilden Baum-Zucht, nebst Gründlicher Darstellung, wie zuförderst durch Göttliches Benedeyen dem allenthalben und insgemein einreissenden Grossen Holtz-Mangel, vermittelst Sae-Pflantz- und Versetzung vielerhand Bäume zu prospieren, auch also durch Anflug und Wiederwachs des so wohl guten und schleunig anwachsend, als anderen gewüchsig und nützlichen Holtzes, ganz öde und abgetriebene Holtz-Ländereyen, Plätze und Orte wiederum Holzreich, nützlich und brauchbar zu machen; Bevorab von Saam-Bäumen und wie der wilde Baum-Saamen zu sammeln, der Grund und Boden zum Säen zuzurichten, solche Saat zu bewerkstelligen, auch der junge Anflug und Wiederwachs zu beachten. Daneben das sogenannte lebendige, oder Schlag-an Ober- und Unter-Holz aufzubringen und zu vermehren, welchen beygefügt die Arten des Tangel- und Laub Holzes, theils deren Eigenschafften und was besagtes Holtz für Saamen trage, auch wie man mit frembden Baum-Gewächsen sich zu verhalten, ferner wie das Holz zu fällen, zu verkohlen, zu äschern und sonst zu nutzen. Alles zu nothdürfftiger Versorgung des Hauß-Bau-Brau-Berg- und Schmeltz-Wesens, und wie eine immerwährende Holtz-Nutzung, Land und Leuten, auch jedem Hauß-Wirthe zu unschätzbaren großen Auffnehmen, pfleglich und füglich zu erzielen und einzuführen, wobey zugleich eine gründliche Nachricht von den in Churf. Sächs. Landen Gefundenen Turff Dessen Natürliche Beschaffenheit, grossen Nutzen, Gebrauch und nützlichen Verkohlung Aus Liebe zu Beförderung des allgemeinen Bestens beschrieben von Hans Carl von Carlowitz, königl. Pol. und Churf. Sächs. Cammer-Rath und Ober Berg Hauptmann. Leipzig 1713.*

HELMHARD VON HOHBERG 1716

WOLF HELMHARDT VON HOHBERG: *Georgica Curiosa Aucta. Oder: Des auf alle in Teutschland übliche Land- und Haus=Wirthschafften gerichteten / hin und wieder mit vielen untermengeten raren Erfindungen und Experimenten versehen, auch einer mercklichen Anzahl Kupffer weiter vermehrt und gezierten Adelichen Land- und Feld=Lebens. Anderer Theil / In dessen Sechs Büchern gehandelt und beschrieben wird / Wie die Bau=Gründe und fruchtbaren Felder auf das nützlichste und ersprißlichste anzurichten; wie sowol die Gestüttere / Abricht- und Wartung der Pferde, als auch in den Meyerhöfen groß und klein Vieh zu erziehen / zu warten und in Nutzung bringen. Ferner: Wie der Wiesewachs zu bestellen, die Bienen und Seiden=Würme mit gutem*

Genuß zu halten; allerey schöne Wasser=Lüst von Bronn=Werck, Cisternen / Wasser-Künsten und Canalen / auch aus Flüssen, Seen, Teichen / Bächen und Fischereyen zu geniessen. Endlich Wie das Gehülzte mit trefflicher Nutzung anzurichten, zu pflantzen / zu hayden, und zu vermehren / auch aller Arten Weid-Werck mit grossem und kleinen Wildpret / Wald- und Feld=Geflügel zu treiben. Zum Beschluß sind auch zwey Kunst-Büchlein für den Haus-Vatter und Haus-Mutter beygefügt / und bey diesen fünfften Druck allenthalben an vielen Orten vermehrt und gebessert worden. Nürnberg 1716.

TÄNTZER 1734

JOHANN TÄNTZER: *Der DIANEN Hohe und Niedere Jagd=Geheimnisse, Darinnen die gantze Jagd=Wissenschaft ausführlich zu befinden: Mit grosser Arbeit inventiret und beschrieben von Johann Tüntzern, hiernächst ist Als ein neuer und besonderer Theil mit beygefügt Der Edle Hirsch-gerechte Jäger kurz, doch gründlich verfertigt von Johann Wilhelm von Pärson, Ihro Röm. Kayserl. Majestät Ober=Forst=Meister zu Podiebrat in Königreich Böhmen.*

FLEMMING 1749

HANS FRIEDRICH FLEMMING: *Der vollkommene Teutsche Jäger Darinnen Die Erde, Gebürge, Kräuter und Bäume, Wälder, Eigenschaft der wilden Thiere und Vogel, So wohl Historice, als Physice, und Anatomice: Dann auch die behörigen Groß- und kleinen Hunde, und der völlige Jagd-Zeug; Letzlich aber Die hohe und niedere Jagd=Wissenschaft Nebst einem Immer-währenden Jäger-Calendar Mit vielen darzu gehörigen, und nach dem Leben gezeichneten Kupffern, Vorgestellet, colligiret und beschrieben. Leipzig 1749.*

GESSNER 1606

CONRAD GESSNER: *Thierbuch, das ist, außführliche beschreibung, vnd lebendige, ja auch eigentliche Contrafactur vnd Abmahlung aller Vierfüssigen thieren, so auff der Erden vnd in Wassern wohnen. Sampt derselben Nutzbarkeit vnd güte /sowol in essen speiß vnd Küchen / als in der Artzney vnd Apotcken. Allen Aerzten / Weydleuthen / Köchen / ja auch den künstlichen Mählern sehr dienstlich vnd nothürfftig. Durch den weitberümpften Herrn Doctor Conrad Gesner in Latein erstmals beschrieben; Hernach aber von Herrn Conrad Forer der Artzney D. ins Teutsch gebracht, jetzt aber an vielen Orthen gebessert.*

SCHNEIDER 1776

OPPIANI POETAE CILICIS DE VENATIONE LIBRI IV. ET DE PISCATIONE LIBRI V. CUM PARAPHRASI GRAECA LIBRORUM DE ACUPIO. GRAECA ET LATINE CURAVIT JOHANN GOTTLOB SCHNEIDER. ARGENTORATI MDCCLXXVI.

THIERBUCH ALBERTI MAGNI 1545

Thierbuch Alberti Magni: *Von Art Natur und Eygenschaft der Thierer, Als nemlich Von Vierfüssigen, Vögeln, Fyschen, Schlangen oder kriechenden Thieren, Und vonden kleinen gewürmen die man Insecta nennet; Mit ihren Contrafactur Figuren; Hierinn findestu auch viel Artzney kranker Roß und*

anders haußvieheß Auch wider die schedliche gifft der Schlangen und anderer gewürme / Durch Waltherum Ryff verteutschet. Frankfurt 1545

CLAMORGAN 1567

JOHANNSEN VONN CLAMORGAN: *Wolffsjagt. Inn welcher begrieffen vnd darthon ist / deß Wolffs Natur vnd Eygenschafft / wie der Leid / Jag vnd Hetzhund auff jn gearbeitet / er geludert / geschliichtet / angeayst / an ein gewiß ort eingethon / Wolff / vnd Wölffin an fart vnd gefert voneinander erkennt / die Versuch angestellt / bestettet / Parforce / vnd der kein Hund hat / durch Zeug / Garn / Gruben / Fallen / oder andere Instrumenten gefangen vnd erlegt werden soll. Strasburg 1567.*

MEDERER 1793

JOHANN NEPOMUK MEDERER: *LEGES BAIUARIORUM oder Gesetzbuch der Baiuuarier, nach einer uralten Handschrift der kurfürstl. Universitäts-Bibliothek zu Ingolstadt ins Teutsche übersetzt, mit Anmerkungen erläutert, mit fünff anderen Codd. MStis verglichen, mit einer historische Einleitung begleitet. Ingolstadt 1793.*

PÄRSON 1734

JOHANN WILHELM PÄRSON: *Der edle Hirsch=gerechte Jäger kurtz, doch gründlich verfertiget von Johann Wilhelm Pärson, ihro Röm. Kayserl. Majestät Ober=Forst=Meister zu Podiebrat in Königreich Böhmen. Leipzig 1734.*

HEPPE 1783

JOHANN CHRISTOPH HEPPE: *Die Jagdlust oder die hohe und niedere Jagd nach allen ihre Verschiedenheiten in drey Theilen gründlich beschrieben und mit nöthigen Kupfern erläutert von Johann Christoph Heppe der Weltweisheit, Naturkunde und Oekonomie beflissenen. Nürnberg 1783.*

DÖBEL 1786

HEINRICH WILHELM DÖBEL: *Neueröffnete Jägerpraktik, oder der wohlgeübte und erfahrene Jäger, worinn eine vollständige Anweisung zur ganzen hohen und niedern Jagdwissenschaft enthalten ist, alles aus vieljährigen eigenen Erfahrung gründlich und deutlich beschrieben. Vierte verbesserte in Forstsachen und mit dem linneischen Bennenungen der Thiere und Holtzung vermehrte Auflage. Wien 1786.*

LEXICON 1767

ANONYM: *Wald=Forst= und Jägerey LEXICON darinnen nicht nur allein alle Jägerey= Termini, oder Weyd=Sprüche / sondern auch was zur Jagd= und Forst= Weesen, Fortpflanzung, und Verbesserung der Holtzungen, Instructiones vor die Forstmeistere, und sammentliche Forst= Beamten und Bedienten; IN SUMMA: was nur bey einem wohlbestellten Forstamt erforderlich zu finden ist. Diesem ist zu Anfang ein Richt= Calender, worinnen angezeigt wird, was in allen Monathen durch das gantze Jahr bey Holtzungen, und Jägerey vorzunehmen, und hinten nach eine Specification, aller in diesem Werck sich befindlichen Artickeln, beygefüget. Alt Stadt Prag.*

LITERATURA

ALLMANN 1989

Joachim Allmann, *Der Wald in der frühen Neuzeit. Eine mentalitäts- und sozialgeschichtliche Untersuchung am Beispiel des Pfälzer Raumes 1500–1800. Schriften zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte, Band 36. Berlin 1989.*

ANHALT 2008

Utz Anhalt, *Der Wehrwolf. Ausgewählte Aspekte einer Figur der europäischen Mythengeschichte unter besonderer Berücksichtigung der Tollwut. Magisterarbeit, Universität Hannover 2009.*

ARWEILER 1998

Alexander Arweiler, *Egbert von Lüttich: Fecunda Ratis. In: Glaube und Wissen im Mittelalter. Die Kölner Dombibliothek. Ausstellungskatalog, München 1998, s. 321-323.*

ANONYM, 1906: *Josef Talský. (70 let). Časopis Vlastenecké společnosti musejní v Olomouci, č. 23, s. 123-126.*

ANONYM, 1908: *Josef Talský †. Časopis Vlastenecké společnosti musejní v Olomouci, č. 25, s. 81 - 82.*

BABLER-KONÚPEK 1958

Otto František Babler - Jiří Konůpek, *Milostné příběhy ze staré Francie. Praha 1958.*

BACHELARD 2009

Gaston Bachelard, *Poetika prostoru. Praha 2009.*

BARING-GOULD 1865

Sabine Baring-Gould, *Book of Werewolves: Being an Account of Terrible Superstition, London 1865.*

BECHMANN 1990

Roland Bechmann, *Trees and Man: The Forest in the Middle Ages. New York 1990.*

BEERMANN 2015

Franziska Beermann, *Ludwig Tiecks „Leben und Tod des kleinen Rothkäpchen – eine Tragödie“ im Verhältnis zur Märchentradition. Hamburg 2015.*

BENJAMIN 1979

Walter BENJAMIN, *Umělecké dílo ve věku své technické reprodukovatelnosti. In: Benjamin, W., Dílo a jeho zdroj. Praha, Odeon 1979, s. 17–47.*

BERNHARDT 1872

August Bernhardt, *Geschichte des Waldeigentums, der Waldwirtschaft und Forstwissenschaft in Deutschland. Berlin 1872.*

- BERGER 1905
Karl Berger, *Die Kolonisation der deutschen Dörfer Nordmährens*. ZVGMS 9 (1905), Heft 1, s. 1-70.
- BERGER 1915
Karl Berger, *Der große Strzelnawald. Ein Beitrag zur Geschichte Nordmährens und ihrer Quellenkunde*. ZVGMS 19, Brünn 1915, s. 125-174.
- BERGER 1933
Karl BERGER, *Die Besiedlung des deutschen Nordmährens im 13. und 14. Jahrhunderts*. Brünn 1933.
- BERLIOZ 1994
Jacques Berlioz, *A medieval „little red ridding hood?“ „The little girl spared by the wolves“ in the Fecunda ratis of Egbert of Liege (early 11 Century)*. Medieval Folklore, Vol. III. (1994), s. 39-66.
- Du Bois 1809
Louis Du Bois, „*Du Loup-garou*.“ In: *Annuaire statistique, historique, et administratif du Département de l'Orne pour 1809*, 111-114. Alençon-Paris: Marchant-Bonvoust, 1809.
- BOLTE-POLÍVKA 1915-1918
Johannes Bolte – Georg Polívka, *Anmerkungen zu den Kinder- u. Hausmärchen der Brüder Grimm*. Bd. I.-III. Leipzig 1915–1918.
- BORGARDS 2016
Roland Borgards (Hg.), *Tiere. Kulturwissenschaftliches Handbuch*. Stuttgart 2016.
- BOROVSKÝ 2018
Tomáš Borovský, *Démonický a obávaný, popnižovaný a vysmívaný. Vlk ve středověku*. In: Daniela Dvořáková a kol. (ed.): *Člověk a svět zvířat v středověku*. SAV Bratislava 2015, s. 305-3019.
- BRACHA 2007
Krzysztof Bracha, *Nauczanie kaznodziejskie w Polsce późnego średniowiecza: „Sermones dominicales et festuales“ z tzw. kolekcji Piotra z Miłostawia*. Kielce 2007.
- BRÜCKNER 1896
Aleksander Brückner, *Kazania średniowieczne*. Svazek 3. Kraków 1896.
- BRUNNER 1949
Otto Brunner, *Adeliges Landleben und europäischer Geist. Leben und Werk Wolf Helmhards von Hohberg*. Salzburg 1949.
- BURCKHARDT 1907
Rudolf Burckhardt, *Geschichte der Zoologie*. Leipzig 1907.
- BURKERT 1972
Walter Burkert, *Homo Necans. Interpretationen altgriechischer Opferriten und Mythen*. Berlin 1972.
- CANETTI 1994
Elias Canetti, *Masa a moc*. Praha 1994.
- CARUS 1872
Victor Carrus, *Geschichte der Zoologie bis auf Johann Müller und Charles Darwin*. München 1872.
- CULLMAN 1869
Friedrich Wilhelm Culmann, *Die Namen der Raubthiere in verschiedenen Sprachen. Ein Beitrag zu der Theorie der primitiven oder seelisch-organischen Wortbildung*. Leipzig 1869.
- ČABART 1958
Jan Čabart, *Vývoj české myslivosti*. Praha 1958.
- ČAPSKÝ 2009
Martin Čapský, *Lov a jeho role na dvorech slezských knížat*. In: *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*. Praha HÚ AVČR, 2009, s. 207-222.
- ČAPSKÝ 2013
Martin Čapský, *Středověká Opava a její zásobování dřevem*. *Časopis slezského zemského muzea* 62/2-3 (2013), s. 107-113.
- ČERNÝ 1898
Adolf Černý, *Mythiske bytosće Lužiskich Serbow*. Budyšín 1898.
- DANIELKA-CHRTEK-KAPLAN 2012
Jiří Danihelka, Jindřich Chrtek jr. & Zdeněk Kaplan, *Checklist of vascular plants of the Czech Republic*. *Preslia* 84 (2012): s. 801.
- DANIELKA 2001
Jiří Danihelka, *Kruhatka Matthioloa (Cortusa matthioli) v Sudetech aneb anti-Hendrych*. In: *Zprávy České botanické společnosti*, Praha, 46: 251–263.
- DARNTON 2013
Robert Darnton, *Velký masakr koček a další epizody z francouzské kulturní historie*. Praha 2013.
- DRAGON-MATOUŠEK 2004
Václav Matoušek - Bohumír Dragoun, *Archeologický odkryv uhlíště v Olbramově a experimentální pálení dřevěného uhlí v Uhřínově*, *Archeologie ve středních Čechách*, 8 (2004), s. 727-772.
- DUNDES 1989
Alan Dundes (ed.), *Little Red Riding Hood. A Casebook*. Wisconsin 1989.
- ENDERS 1868
Johann Nepomuk Enders, *Das Kuhländchen. Ethnographisch-geographisch-historische Schilderung*. Neutitschein 1868.
- ENENKEL 2007
Karl A. E. Enenkel, *Zur Konstituierung der Zoologie als Wissenschaft in der Frühen Neuzeit: Diskursanalyse zweier Grossprojekte (Wotton, Gessner)*. In: Karl A. E. Enenkel-Paul J. Smith (eds.): *Early Modern Zoology. The Construction of Animals in Science, Literature and The Visual Arts. Intersections. Yearbook for Early Modern Studies* 7/1-2007, Leiden – Boston 2007, s. 15-74.
- FISCHER 1930
Rudolf Fischer, *Josef Talský*. *Časopis vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*, č. 63 (1930), s. 223-226.

- FOLTÝN 2005
Dušan Foltýn, heslo *Březová (Opava). Zaniklé probošťství třebíčských benediktinů u kostela sv. Mikuláše*. In: Dušan Foltýn a kolektiv, *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha 2005.
- FOSTER 1998
Cheryl Foster, *Narrative and the Ambient in Environmental Aesthetics*. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, roč. 56, 1998, č. 2, s. 127–137.
- GAŽI 2006
Martin Gaži, *Poustevník nebo loupežník? K proměnám vnímání „lesních lidí“ od středověku po dobu raně moderní*. In: Pavel Klvač (ed.): *Človek a les*. Brno 2006, s. 51–56.
- GINZBURG 1998
Carlo Ginzburg, *Storia notturna. Una decifrazione del sabba*. Torino 1998.
- LE GOFF 1998
Jacques le Goff, *Středověká imaginace*. Praha 1998.
- HANÁK-DANĚK 1996
František Hanák-Augustin Daněk, *Cizokrajní ptáci ve sbírkách okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně*. *Zprávy MOS*, č. 54 (1996), s. 81–83.
- HANÁK-JAKUBEC-HUDEČEK 1998
František Hanák-Michal Jakubec-Jiří Hudeček, *Cizokrajní ptáci ve sbírkách okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně (2. část)*. *Zprávy MOS*, č. 56 (1998), s. 149–152.
- HANÁK-HUDEČEK 1998
František Hanák-Jiří Hudeček, *Sbírka ptáků Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně*. *Zprávy MOS*, č. 56 (1998), s. 165–172.
- HANÁK-HUDEČEK 1999
František Hanák-Jiří Hudeček, *Europäische Vögel in der ornithologischen Sammlung Josef Talský's*. *Zprávy MOS* (1999), č. 57, s. 137–156.
- HUDEC 2002
Karel Hudc, *Medailony českých ornitologů: Josef Talský (1836–1907)*. *Sylvia*, č. 38 (2002), s. 129–130.
- HASINGER 1914
Hugo Hasinger, *Die Mährische Pforte und ihre benachbarten Landschaften*. Handbuch der geographischen Gesellschaft in Wien. Wien 1914.
- HEARN-BALZARETTI-WATTKINS 2015
Robert Hearn-Ross Balzaretti-Charles Wattkins, *The Wolf in the Landscape: Antonio Cesena and attitudes to wolves in sixteenth century Liguria*. *Rural History* (26) 2015, s. 1–16.
- HERTZ 1862
Wilhelm Hertz, *Der Werwolf. Beitragen zur Sagengeschichte*. Stuttgart 1862.
- HOFFMANN 1959
Julius Hoffmann, *Die „Hausväterliteratur“ und die „Predigten über den christlichen Hausstand“*. *Lehre vom Haus und Bildung für das häusliche Leben im 16., 17., und 18. Jh.* Weinheim, 1959.
- HÖFFLER 1934
Otto Höffler, *Kultische Geheimbünde der Germanen*. Frankfurt am Main 1934.
- HÖLZL 2012
Richard Hölzl, *Der deutsche Wald als Produkt eines transnationalen Wissenstransfers? Forstreform in Deutschland im 18. und 19. Jahrhundert*. In: Regina DAUSER-Lothar SCHILLING (hg.): *Grenzen und Kontaktzonen. Rekonfigurationen von Wissensräumen zwischen Frankreich und den deutschen Ländern 1700–1850*. *Perspectivia.net*, 2012 (Discussions 7).
- HOSÁK 1956
Ladislav Hosák, *Středověké osídlení a kolonizace mezi Odrou, Ostravicí a Beskydami*. *Časopis Společnosti přátel starožitností* 64, č. 1 (1956), s. 17–22.
- HOSÁK 1960
Ladislav Hosák, *Ke středověké kolonizaci na Ostravsku. Počátky Nového Jičína*. *Slezský sborník* 58 (1960), s. 112–120.
- HOŠEK 1967
Emil Hošek, *Medvědi na Moravě a ve Slezsku*. *ČSM-B* 16 (1967), s. 173–182.
- HOŠEK 1967
Emil Hošek, *K výskytu a vymizení vlka na Moravě a ve Slezsku*. *VVM* č. 1 (1967), s. 55–67.
- HOŠEK 1976
Emil Hošek, *Ještě o vlku na Moravě a ve Slezsku*. *ČSM-B* 25 (1976), s. 1–10.
- HOŠEK 1976
Emil Hošek, *Rysi na Moravě a ve Slezsku*. *Československá ochrana přírody* 14 (1976), s. 209–225.
- HOŠEK 1973
Emil Hošek, *K výskytu rysa v severomoravském kraji*. *Ochrana přírody* 26, č. 1 (1973), s. 19–20.
- CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ 1913
Jan Evangelista Chadt-Ševětínský, *Dějiny lesů a lesnictví*. Písek 1913.
- CHIMANI 1820
Leopold Chimani, *Die Jagdlust. Ein unterhaltendes Bilderbuch für die Jugend, enthaltend die Art und Weise das vorzüglichste inländische Wild zu jagen und zu fangen, nebst vielen kurzweiligen Jagd-Anekdoten*. Wien 1820.
- CHLÁDEK 2006
Oldřich Chládek, *Žďárský klášter a hranice*. Bakalářská práce. Filosofická fakulta, UK Praha 2006.
- CHLEBOVSKÝ 1904
Antonín Chlebovský, *Talského ornitologická sbírka v Nov. Jičíně*. *Příroda a škola* (1904), č. 2, s. 17–20.

- JÄGER 1989
Hans-Wolf Jäger, *Is Little Riding Hood Wearing a Liberty Cap? On Presumable Connotations in Tieck and in Grimm*. In: Alan Dundes (ed.), *Little Red Riding Hood. A Casebook*. Wisconsin 1989, s. 89-120.
- JAN 1999
Libor Jan, *Úřad lovcůho na Moravě v 13. a na začátku 14. století*. Vyškovský sborník. Slavkov u Brna: SOKA Vyškov 1999, s. 19-35.
- JANIŠ - ŠENKÝŘOVÁ 2004
Dalibor Janiš – Jana Šenkýřová, *Hranice statků a pozemků – jejich zachycení v písemných (právních) pramenech*. In: Vladimír Nekuda -Zdeněk Měřinský - Pavel Kouřil (eds.): *Archeologia historica* 29. Brno 2004, s. 193-202.
- JANOTKA-LINHART 1987
Miroslav Janotka-Karel Linhart, *Řemesla našich předků*. Praha 1987.
- JIREČEK 1863
Josef Jireček, „*Studia v oboru mythologie české*.“ *Časopis Musea království českého* (1863), s. 3-28.
- JOACHIMIDES- MILLING-MÜLLNER 2016
Alexis Joachimides, Stephanie Milling, Ilse Müllner, Yvonne Sophie Thöne (Hg.): *Opfer, Beute, Hauptgericht. Tiertötungen im interdisziplinären Diskurs*. Human-Animal Studies. Bielefeld 2016.
- KITTREDGE 1903
George Lyman Kittredge, „*Arthur and Gorlagon*.“ *Harvard studies and notes in philology and literature* VIII (1903), s. 150-266.
- KLAPPER 1910
Joseph Klapper, „*Vampir, Werwolf, Hexe*.“ *Mitteilungen der Schlesischen Gesellschaft für Volkskunde* 12 (1910), s. 180-185.
- KLIMEK 2009
Tomáš Klimek, *K dobovým náhledům na les českého středověku. Literární klišé nepřátelského prostředí*. ČČH 107/2009, číslo 4, s. 733-768.
- KLÁPŠTĚ 2005
Jan Klápště, *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha 2005.
- KLÁŠTERSKÝ – HRABĚTOVÁ-UHROVÁ - DUDA 1982
Ivan Klášterský, Anežka Hrabětová-Uhrová, Josef Duda, *Dějiny floristického výzkumu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. Severočeskou přírodou*, Litoměřice (supplementum) 1982/1 (1): 1–132; 1982/1 (2): 133–242.
- KLIMEK 2014
Tomáš Klimek, *Krajiny českého středověku*. Praha 2014.
- KOLÁČEK 2008
Jan Koláček, *Hranice feudálních panství. Označování v terénu a jeho stopy v současné krajině*. Přírodovědecká fakulta, katedra geografie, UP Olomouc 2008.
- KÖSTLIN 2000
Konrad Köstlin, *Der ethnisierte Wald*. In: Albrecht Lehmann-Klaus Schriewer (Hg.): *Der Wald – Ein deutscher Mythos? Perspektiven einer Kulturthemas* (Lebensformen 16. Veröffentlichungen des Instituts für Volkskunde der Universität Hamburg). Berlin 2000, s. 53-66.
- KRATOCHVÍL-KOSÍK 1993
Hérakleitos z Efesu, *Řeč o povaze bytí*. Překlad a komentář Zdeněk Kratochvíl a Štěpán Kosík. Praha, Herrmann a synové 1993.
- KRATOCHVÍL 2006
Zdeněk Kratochvíl, *Dělský potápěč k Hérakleitově řeči. Pro ty, kdo se potápějí až do krajnosti*. Praha, Herrmann a synové 2006.
- LARSON 1917
Laurence Marcellus Larson (ed.), *The King's Mirror (Speculum Regalae - Konungs Skuggsjá)*. New York: The American Scandinavian Foundation, 1917.
- LECOUTEUX 2001
Claude Lecouteux, *Fées Sorcierès et Loups-garous au Moyen Age*. Paris 1992.
- LECOUTEUX 2001
Claude Lecouteux, *Das Reich der Nachtdämonen. Angst und Aberglaube im Mittelalter*. Düsseldorf 2001.
- LEHMANN-SCHRIEWER 2000
Albrecht Lehmann-Klaus Schriewer (Hg.): *Der Wald – Ein deutscher Mythos? Perspektiven einer Kulturthemas* (Lebensformen 16. Veröffentlichungen des Instituts für Volkskunde der Universität Hamburg). Berlin 2000.
- LEWEHR 1926
Ferdinand Liewehr, *Die Ortsnamen des Kuhländchens*. (Veröffentlichungen der Slavistischen Arbeitsgemeinschaft an der deutschen Universität in Prag, I. Reihe, Heft 1.) Liberec 1926.
- LINDNER 1940
Kurt Lindner, *Die Jagd im frühen Mittelalter*. Berlin 1940.
- LINDNER 1964
Kurt Lindner, *Deutsche Jagdschriftsteller*. Biographische und bibliographische Studien I. Berlin 1964.
- LONTZEN 1992
Gunter Lontzen, *Das Gedicht 'De puella a lupellis servata' von Egbert von Lüttich—Eine Parabel zum Thema der Taufe*, *Merveilles et Contes* 6 (1992), s. 20–44.
- LUKAČKA 2004
Ján Lukačka, *Ohraničovanie majetkových celkov v stredoveku*. In: Vladimír Nekuda -Zdeněk Měřinský - Pavel Kouřil (eds.): *Archeologia historica* 29. Brno 2004, s. 61-66.
- MACEK 1992
Josef Macek, *Jagelonský věk v českých zemích*. Praha 1992.
- MACEK 1997
Josef Macek, *Vnímání přírodních krás v českých zemích pozdního*

- středověku, ČČH 95 (1997), s. 289-313.
- MANNHARDT 1875
Wilhelm Mannhardt, *Wald- und Feldkulte. Erster Teil: Der Baumkultus der Germanen und ihrer Nachbarstämme*. Berlin 1875.
- MATĚJEK 1959
František Matějek, *Feudální velkostatek a poddaný na Moravě s přihlédnutím k přílehlému území Slezska a Polska*. Studie o přeměnách na feudálním velkostatku v druhé polovině 15. a v první polovině 17. století. AVČR Praha 1959.
- MEIER 2008
Frank Meier, *Mensch und Tier im Mittelalter*. Stuttgart 2008.
- MAIELLO 2014
Giuseppe Maiello, *Vampyrismus a Magia posthuma*. Praha 2014.
- MICHELANT 1876
Henri Michelant, (ed.). *Guillaume de Palerne*. Paris: Librairie Firmin-Didot, 1876.
- MILNE-NUTT 1904
Frank A. Milne - Alfred Nutt, „Arthur and Gorlagon.“ *Folklore* 15, č. 1 (1904), s. 40-67.
- MOGK 1931
Eugen Mogk, *Germanische Religionsgeschichte und Mythologie*. Leipzig 1921.
- MORAVEC 1898
Bedřich Moravec, *Uhlíři v českých lesích*, *Český lid* 7 (1898), s. 14-18.
- MURGOCI 1926
Agnes Murgoci, „The Vampire in Roumania.“ *Folklore* 37, č. 4 (1926), s. 320-349.
- NEBESKÝ 2002
Jiří J. K. Nebeský (ed.): *Jozef. H. A. Gallaš. Kusy rozpadlých cihel se změnilý v knihy (Moji pamětihodnější snové)*. *Sny z let 1763-1834*. Brno 2002.
- DI NOLA 1973
Alfonso Maria Di Nola, „Religione romana.“ In: Alfonso Maria Di Nola (ed.): *Enciclopedia delle Religioni*, s. 448-580. Firenze 1973.
- NOŽIČKA 1957
Josef Nožička, *Přehled vývoje našich lesů*. Praha 1954. Novák 1957
Jan Novák, *Josef Talský (Vzpomínka k 50. výročí jeho smrti)*. Severní Morava, č. 2 (1957), s. 60-64.
- ORLITA 2009
Zdeněk Orlita, *Sociální poměry lesnického personálu na hranickém panství v první polovině 19. století*. *Střední Morava, vlastivědná revue* 15, č. 29 (2009), s. 24-33.
- ORLITA 2012
Zdeněk Orlita, *Byla jednou jedna vesnice. Hraběnice 1776-1946*. Jeseník nad Odrou 2012.
- ORTEGA Y GASSET 2007
José Ortega y Gasset, *Meditace o Quijotovi*. Brno 2007.
- PASTOUREAU 2011
Michelle Pastoureau, *Medvěd. Dějiny padlého krále*. Praha 2011.
- PETOIA 1991
Eberto Petoia, *Vampiri e lupi mannari*. Roma 1991.
- PLUSKOWSKI 2006
Aleksander Pluskowski, *Wolves and the Wilderness in the Middle Ages*. Woodbridge 2006.
- PRESCHE 2016
Christian Presche, *Vergnügung, Schutz und Ausrottung. Tiertötungen im Spiegel hessischer Bild- und Schriftquellen des 17. und 18. Jahrhunderts*. In: Alexis JOACHIMIDES, Stephanie MILLING, Ilse MÜLLNER, Yvonne Sophie THÖNE (Hg.): *Opfer, Beute, Hauptgericht. Tiertötungen im interdisziplinären Diskurs*. Human-Animal Studies. Bielefeld 2016.
- PYŠEK-SÁDLO-MANDÁK 2002
Petr Pyšek, Jiří Sádlo, Bohumil Mandák, *Catalogue of alien plants of the Czech Republic*. *Preslia* 74(2): 97-186.
- REMEŠ 1946
Mořic Remeš, *Vzpomínka na Josefa Talského. Kravařsko*, č. 47 (1946), s. 69-70.
- RIEHL 1854
Wilhelm Heinrich Riehl, *Die Naturgeschichte des Volkes als Grundlage einer deutschen Social-Politik. Erster Band: Land und Leute*. Stuttgart 1854.
- RIEZLER 1896
Sigmund Riezler, *Geschichte der Hexenprozesse in Bayern im Lichte der allgemeinen Entwicklung*. Stuttgart 1896.
- ROHLÍČEK 1973
Zdeněk Rohlíček, *Uhlířství na Kutnohorsku v době předbělohorské*, *Rozpravy Národního technického muzea* 58 (1973), s. 141-166.
- ROLLEDER 1903
Anton Rolleder, *Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau*. Steyr 1903.
- ROLSTON III.
Holmes Rolston III., *Aesthetic Experience in Forests*. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, roč. 56, 1998, č. 2, s. 157-166.
- RUSINEK 2000
Bernd A. Rusinek, *Wald und Baum in der arisch-germanisches Geistes- und Kulturgeschichte. Ein Forschungsprojekt des Ahnenerbe des SS 1937-1945*. In: Albrecht Lehmann-Klaus Schriewer (Hg.): *Der Wald – Ein deutscher Mythos? Perspektiven einer Kulturthemas (Lebensformen 16. Veröffentlichungen des Instituts für Volkskunde der Universität Hamburg)*. Berlin 2000, s. 267-364.
- SAX 2003
Boria Sax, *Zvířata ve Třetí říši. Domázi mazlíčci, obětní beránci a holocaust*. Praha 2003.

- SÉBILLOT 1904
Paul Sébillot, *Le Folklore de France*. Sv. 1. Paris 1904.
- SEIDL 2001
Elmar Seidl, *Die Besiedlung des Troppauer Landes und des angrenzenden Nordostmährens im 13. und 14. Jahrhundert*. Schriften der Stiftung Haus Oberschlesien Bd. 11. Heidelberg 2001.
- SCHEUTZ 2001
Martin SCHEUTZ, „Bettler-Werwolf-Galeerensträfling. Die Lungauer „Werwölfe“ des Jahres 1717/18 und ihr Prozeß.“ Salzburg Archiv: Schriften des Vereines „Freunde der Salzburger Geschichte“ (2001), s. 221-268.
- SCHÜNKE 1927
Robert Schünke, *Vom Gutskörper des einstigen Klosters Briesau bei Waltersdorf*. Kuhländchen 8, 1927, s. 93-96.
- SKUPIEN 2014
Marek Skupien, *Příspěvek k poznání dějin farnosti Březová na Opavsku do konce 17. století*. Časopis Slezského zemského muzea: série B - vědy historické. Slezské zemské muzeum Roč. 63, č. 3 (2014), s. 201-226.
- SKUPIEN 2005
Marek Skupien, *Ekonomické zázemí benediktinského probošství v Březové*. Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy Roč. 31, č. 2 (2005), s. 1-6.
- SLIVKA 2004
Michal Slivka, *Hranice v mentálním chápání středověkého člověka* In: Vladimír Nekuda - Zdeněk Měřinský - Pavel Kouřil (eds.): *Archaeologia historica* 29. Brno 2004, s. 9-36.
- SLOBODA 1852
Daniel Sloboda, *Rostlinnictví, čili Návod k snadnému určení a pojmenování rostlin v Čechách, Moravě a jiných zemích Rakouského mocnářství domácích*. Praha 1852.
- SMETÁNKA 1983
Zdeněk Smetánka, *Ad LUPUM PREDICANTEM. Reliéf pozdně gotického kachle jako historický pramen*. Archeologické rozhledy XXXV (1983), s. 316-325.
- SMLSAL 2015
Jiří Smlsal, *Les pozdního středověku ve světle literárních pramenů*. Bakalářská práce (nepublikováno) FF UK Praha 2015.
- STANĚK 2005
Jan STANĚK, *Topos lesa v literárním hororu*. In: Kauza les. Environment jako estetický problém. O. Dadejčík-K. Stíbral-M. Peprník (eds.), Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2005, s. 135-151.
- STEEL-GULDENTOPS-BEULLENS 1999
Carlos Steel, Guy Guldentops, Pieter Beullens (eds.), *Aristotle's Animals in the Middle Ages and Renaissance*. Mediaevalia Lovaniensia, Series I/ Studia XXVII. Leuven 1999.
- STOKLAS 1946
Emil Stoklas, *Vzpomínka na Josefa Talského*. *Kravařsko*, č. 47 (1946), s. 57-59.
- SVÁTEK 1958
Josef Svátek, *Benediktinské probošství v Březové a jeho velkostatek*. Vítkovsko 4, 1958, s. 1-4.
- ŠLÉZAR 2007
Pavel Šlězár, *Sádky, kopy a „výprask na pamětnou“*. *Hranice ve středověké krajině Dražanské vrchoviny*. VVM, roč. LIX, 2007, číslo 2, s. 155-161.
- ŠMAJS 2001
Josef Šmajš, *Gnoseologické implikace evoluční ontologie: obecná charakteristika gnoseologie: biologické předpoklady poznání*. Masarykova univerzita Brno, 2001.
- ŠMAJS 2011
Josef Šmajš, *Potřebujeme filosofii přežít? Úvahy o přírodě, kultuře, ekonomice, práci, poznání a popularizaci vědy*. Masarykova univerzita Brno, 2011.
- ŠMAJS 2011
Josef Šmajš, *Ohrožená kultura: od evoluční ontologie k ekologické politice*. Brno 2011.
- ŠRÁMEK 1970
Rudolf Šrámek, *Místní jméno Spálov*. Oderské vrchy, roč. III (1970), číslo 1-4, s. 6-8.
- ŠUSTEK 1970
František Šustek, *Vývoj názorů na výklad místního jména Spálov*. Oderské vrchy, roč. III (1970), číslo 1-4, s. 8-12.
- ŠUSTEK 1990
František Šustek, *Pomístní názvy v Oderských vrších k roku „1201“*. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 45 (1990), s. 3-17.
- TALSKÝ 1903
Josef Talský, *Něco o ptactvu v moravských Bezkydech*. Sborník musejní společnosti Valašské Meziříčí (1902-1903), č. 11, s. 1-8.
- TALSKÝ 1900
Josef Talský, *Talsky's Ornithologischer Sammlung im städtischen Museum. Neutitschein*. 1900.
- TELTSCHIK 1935
Josef Teltschik, *Ein altes Bauerngeschlecht im Kuhländchen*. *Deutschmährisch-schlesische Heimat* 22, 1936, s. 81-87.
- TIECK 1828
Ludwig Tieck, *Leben und Tod des kleinen Rothkápchens. Eine Tragödie*. In: Ludwig Tieck's Schriften. 2 Bd. Berlin 1828, s. 328-362.
- TŘEŠTÍK-KRZEMIENSKA 1964
Barbara Krzemienska - Dušan Třeštík, *Služebná organizace v raně středověkých Čechách*. ČsČH 12 (1964), číslo 5, s. 637-667.
- TUREK 1940
Adolf Turek, *Fulnecko*. Publikace Vlastivědy moravské 2. Brno 1940.
- TUREK 1978
Adolf Turek, *Hrad a panství Starý Jičín*. Vlastivědný ústav v Novém Jičíně, 1978.

- ULRICH 1920
Josef Ulrich, *Die Bäuerlichen Gehöftanlagen im Kuhländchen*. Kuhländchen, II. Band, Neutitschein 1920, s. 36-49.
- ULRICH 1925
Josef Ulrich, *Volkssagen aus dem Kuhländchen*. Neutitschein 1925.
- VEENSTRA 2002
Jan R. Veenstra, *The Ever-Changing Nature of the Beast. Cultural Change, Lycanthropy and the Question of Substantial Transformation (from Petronius to Del Rio)*. In: Jan. R. Breemer-Jan. R. Veenstra (eds.): *The Metamorphosis of Magic from the late Antiquity to the Early Modern Period*. Leuven – Paris 2002, s. 133-166.
- VOIGT 1889
Ernst Voigt (ed.): *Egberts von Lüttich Fecunda Ratis*. Zum ersten mal herausgegeben, auf ihre Quellen zugeführt und erklärt. Halle 1889.
- DE VRIES 1937
Jan De Vries, *Altgermanische Religionsgeschichte*. Svazek II. Berlin-Leipzig 1937.
- WAHLENBERG 1814
Göran Wahlenberg, *Flora Carpatorum principalium exhibens plantas in montibus Carpaticis inter flumina Waagum et Dunajetz, cui praemittitur tractatus de altitudine, vegetatione, temperatura et meteoris horum montium in genere*. Göttingen 1814.
- WEIGL 1903
Stephan Weigl, *Das alte Kuhländler Bauernhaus und seine Veränderungen bis in neuerster Zeit (mit 4 Planskizzen)*. Zeitschrift für österreichische Volkskunde. IX Jahrgang, Wien 1903, s. 114-137.
- WITTGENSTEIN 1961
Ludwig WITTGENSTEIN, *Notebooks 1914–1916*. New York 1961.
- WÓJCICKI 1856
Kazimierz Władysław Wójcicki, *Archiwum domowe do dziejów i literatury krajowej z rękopisów i dzieł najrzadszych*. Warszawa 1856.
- WOLLMAN 1921-1926
Frank Wollman, „*Vampyrické pověsti v oblasti středoevropské*. IV *Vlkodlak*.“ *Národopisný věstník československý* 16, č. 2 (1921), s. 145-149, 18, č. 1-4 (1926): 133-156.
- WOITSCH 2006
Jiří Woitsch, *Les živitel – člověk strašpytel. Strach z lesa ve středověku a raném novověku*. *Dějiny a současnost*, 28 (2006), s. 30-33.
- WOITSCH 2007
Jiří Woitsch, *Člověk a les v dějinách. Ambiciózní teorie versus realita*. In: Lucie Storchová (ed.): *Conditio humana – konstanta č(i) historická proměnná? Koncepty historické antropologie a teoretická reflexe v současné historiografii*. Praha 2007, s. 173-186.
- WOITSCH 2009
Jiří Woitsch, *K hospodářskému využití lesa v raném novověku*. „*Lesní řemesla*“ v 17. – 18. století. Disertační práce (nepublikováno), FF UK Praha 2009.
- WUTTKE 1900
Adolf Wuttke, *Die deutsche Volksaberglaube der Gegenwart*. Berlin 1900.
- ZIEGLER 1943
Paul Ziegler, *Die Grafen von Hückeswagen in Mähren*. Zeitschrift für Geschichte und Landeskunde Mährens. Sonderabdruck. Brünn 1943.
- ZIOLKOWSKI 1992
Jan M. Ziolkowski, *A Fairy Tale from before Fairy Tales: Egbert of Liège's „De puella a lupellis seruata“ and the Medieval Background of „Little Red Riding Hood“*. *Speculum*, Vol. 67, No. 3 (1992), s. 549-575.
- ZIPES 1993
Jack Zipes (ed.), *The Trials and Tribulations of Little Red Riding Hood*. New York 1993.

RESUMÉ

Uraltes Reich, mächtig und gebändigt Wald im Kuhländchen zwischen Mittelalter und Industrialisierung

Ausstellungskatalog

Mit der fortschreitenden Industrialisierung war der Wald auch weiterhin ein integrierender Bestandteil des Lebensraums der Dörfer im Kuhländchen. Im Jahre 1817 veröffentlichte der aus Leitmeritz/Litoměřice stammende begeisterte Sammler und Beobachter der örtlichen Bräuche Josef Georg Meinert beim Wiener Verleger Christoph Pethers den ersten Band seines Werkes Fylgia. Seine Sammlung von Liedern lud die deutschen Leser der Habsburger Monarchie ins Kuhländchen ein. Ein Land zwischen Bergen, entlang eines Flusses, ein, die historische Grenze zwischen Mähren und Schlesien überschreiten des Land. Eine offene Landschaft am Oberlauf der Oder, umgeben von Bergen des Niederen Gesenkes und dem Vorgebirge der Beskiden, war für die Romantik eine Kulisse geradezu monumentalen Ausmaßes. Fiktion einer romantischen Landschaft, verewigt in der Lithographie der Titelseite, ist eine Einladung in einen tiefen, am Rande von einer ausladenden Eiche bewachten Wald. Winzige Blätter mit Druckfarbe gefärbt wölben sich wie ein gewaltiges Baldachin über den Durchblick in die offene Landschaft, an deren Horizont sich steil ein hoher Hang erhebt. Auf seinem Kamm ragt ein zerfallenes Gemäuer einer längst verlassenen Burg empor, wobei der tatsächliche Akteur des Bildes eine, an den Stamm der Eiche sich anlehrende, Harfe sein soll. Josef Georg Meinert kam ins Kuhländchen um die hiesigen Menschen anzuhören und ihre Geschichten auf zu schreiben. Er entdeckte hier eine, das Erbe des ländlichen Lebens bewahrende, verlorene Welt, wo noch zwischen den Hütten Schatten vorchristlicher Mythen erschienen. Im Dämmerlicht beim surren der Spinnräder im Winter, oder beim lodernden Johannisfeuer hörte Meinert dem Gesang und auch den Geschichten örtlicher Bauern zu. Nach zwei Jahren Arbeit veröffentlichte er sein

Ancient, powerful and tamed Empire Forest in Kuhländchen between Middle Ages and industrialization

Exhibition catalogue

With advancing industrialization, the forest remained an inherent part of the living space of villages in Kuhländchen, which was perceived not only by the peasants. In 1817, the Litoměřice native, excited collector and observer of local folklore, Josef Georg Meinert, published the first volume of his work, Fylgia, at the Viennese publisher Christophe Pethers. His collection of songs invited German readers of the Habsburg monarchy to Kuhländchen. The land between the mountains, the country along the river, the country crossing the historical boundary of Moravia and Silesia. The open landscape, situated along the upper stream of the Odra River, surrounded by the mountains of the Nížký Jeseník Mountains and the foothills of the Beskydy Mountains, was a monumental stage for romanticism. The canon of romantic landscape, immortalized in the title lithography, is an invitation to a deep wood, where a burly oak keeps guard. Small leaves coloured by print black as a mighty canopy span over the window into an open landscape, at the horizon of which a high cliff rises. On its crest, the collapsing masonry of a long-abandoned castle turns off, with the real figure of the image being a harp leaning on an oak tree. Josef Georg Meinert came to Kuhländchen to listen to local people and write their stories. He discovered a lost world, preserving the rural heritage, among whose cottages were still the ancient shadows of pre-Christian myths. In the darkness, during the winter roving with spinning wheels clatter or in flashes of June Midsummer bonfires, Meinert listened to songs and stories of local peasants. After two years of work, he published his book, the guardian of which he chose Fylgia, a mythical creature of Germanic antiquity. Etheric creatures accompanying

Buch, zu dessen Wächter er Fylgjen, mythologische Geschöpfe aus der germanischen Vorzeit wählte; überirdische, von Geburt bis zum Tod Einzelpersonen begleitende Wesen hüteten nun die Schätze des Kuhländler Schrifttums bis zum Augenblick, bis sie einige Generationen später im alles umarmenden Mythos der Nazi-Ideologie versanken.

An der Schwelle der Romantik, noch lange vor der germanischen Wald-Besessenheit, wiesen Sagen und Geschichten der Kuhländler Deutschen auf ihre Verbindung mit der hiesigen Landschaft hin. Es war gerade der Wald, der sich auf dem Hintergrund zahlreicher Erzählungen abzeichnete, die nicht vertretbare wirtschaftliche und esthetische Rolle bezeugend, welche das Reich der Bäume im Leben der mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Landschaft spielte. Im Laufe der zweiten Hälfte des 19. Jh. erschienen die ersten Sammlungen, die volkskundliche Interesse am täglichen Leben der Dorfgemeinden dokumentierenden, Kuhländler Sagen. Der Wald war der gemeinsame Nenner einer ganzen Reihe von Geschichten und Sagen, welche mit ihren vorchristlichen Wurzeln auf die germanische Mythologie hinwiesen. Am Ende des „langen Jahrhunderts“ sollten sie ein idealisiertes Bild einer nicht verdorbenen ländlichen Gemeinschaft evozieren, untrennbar verbunden mit der umliegenden Natur. Diese bäuerlichen Gemeinschaften, immer öfter wahrgenommen als isolierte Inseln in mitten einer industrialisierender, migrierender und urbanisierender Gesellschaft, vereinigten sich in den Augen der Ethnographie manchmal mit der Vorstellungen eines uralten germanischen Waldes. Diese Identifizierung mit der Welt der Natur, dem deutschen Naturell auch in den Essays von Elias Canetti zugesprochen, der die Deutschen als marschierenden Wald wahrnahm, machte sich immer vehementer in der Selbstreflexion der Dorfgemeinschaften bemerkbar. In dieser Hinsicht aber war die Identifizierung der Deutschen mit „ihrem“ Wald ausschließlich nicht ein Import der Romantik, aber sie konnte sich an frühe barocke Texte anlehnen. Romantisch-mythologische, die Ethnographie verleitende Vorstellungen, die zum Schluss zu imaginären Eichenwäldern führten, die den sich öffnenden Geist germanischer Stämme in die umliegende Industrie-Gesellschaft brachten, kann man auch im Kuhländchen verfolgen.

Die Vorstellung des Waldes, als fast überall anwesenden, die Wirtschaft und die tägliche Denkweise traditioneller

individuals from birth to death were now watching the treasures of the Kravaře poetic art and guarding them until they began to sink in an embracing Nazi myth a few generations later.

On the threshold of romanticism long before the obsession with the Germanic forest, the legends and stories of the Kravaře Germans referred to their connection with the countryside. It was a forest that emerged from the background of numerous narratives, indicating the irreplaceable economic and aesthetic role played by the kingdom of trees in the life of medieval and early modern countryside. During the second half of the 19th century, the first collections of crowning legends began to be published, documenting the ethnographic interest in the everyday life of village communities. Forest was the common denominator of a series of stories and legends that, with their pre-Christian roots, referred to Germanic mythology. At the end of the “long century”, they should evoke an idealized image of an unspoiled rural community inseparably linked to the surrounding nature. These peasant communities, increasingly perceived as isolated islands in the midst of industrializing, migrating and urbanizing society, have often been associated with the imagination of the ancient Germanic forest in the eyes of ethnography. This identification with the world of nature, attributed to the German nature and in Elias Canetti's essays, who perceived the Germans as marching forest, still vehemently manifested in self-reflection of the rural communities. In this respect, however, the identification of the Germans with “their” forest was not an exclusive import of romanticism but could be based on earlier Baroque texts. Romantic-mythological concepts seducing ethnography and ultimately leading to imaginary oak forests, releasing into the surrounding industrial society the spirit of Germanic tribes, can also be seen in Kravaře region.

The idea of the forest as an almost ubiquitous physical and mental space, influencing the economy and everyday thinking of traditional village communities in Kravaře region, became the starting point of the exhibition project in autumn 2015. The Symbolic Empire helped to define the hypothesis of the almost permanent presence of trees community in the everyday life of the inhabitants of the former domains of Nový Jičín, Fulnek, Odry, Bílovec, Kunín and partly also Hranice forming in the past a special ethnographic area of so-called Kravaře

Dorfgemeinschaften im Kuhländchen beeinflussenden, physischen und mentalen Raum, wurde im Herbst des Jahres 2015 zur Ausgangsthese eines Ausstellungsprojektes. Dieses symbolische Reich half die Hypothese über die fast permanente Anwesenheit einer Gemeinschaft von Bäumen im täglichen Leben der Bewohner im Raum der früheren Herrschaften Neutitschein/Nový Jičín, Odrau/Odry, Wagstadt/Bilovec, Kunewald/Kunín und teilweise auch Weißkirchen/Hranice, die in der Vergangenheit ein uriges, ethnographisches, Kuhländchen genanntes Gebiet bildeten zu definieren. Die uralte Macht und folgende Bezahltheit half ebenfalls bei der zeitlichen Begrenzung der Forschung, anberaumt in die Zeit zwischen die mittelalterliche Kolonialisierung und Industrialisierung der hiesigen Landschaft in den ersten Jahrzehnten des 19. Jh. Durch die Vernetzung von Gemeinschaftskunde und Naturwissenschaften bemühten wir uns, die Änderungen in der Vorstellung des Waldes aufzufangen und der Metamorphosen gemeinsamer Beziehungen zwischen der Umwelt des Waldes und dem umliegenden Milieu auf dem Lande zu verfolgen. Der vorliegende Katalog beachtet getreu das Libretto der ursprünglichen Ausstellung. Verfolgt aufgrund schriftlicher Archiv-Quellen Form und Entwicklung der Bewaldung, die Bedeutung der Märchen und Mythen und nicht zuletzt die Rolle der Tiere, neben dem Menschen die dominanten Bewohner des Waldes.

Die Erforschung der historischen Landschaft, in deren Rahmen der Wald anerkanntermaßen eines der ausdrucksvollsten Ökosysteme bildete, macht im letzten Jahrzehnt eine aufregende Entwicklung durch, obgleich er uns in einen unüberschaubaren, mit Wegen durchwobenen Forst führt. Wie, mit farbigen Blüten besäte Lichtungen, flüchtige, auf den Flügeln der Schmetterlinge gezeichnete Ornamente, schwarz sich färbende Brombeeren oder Vogelgesang leitet den Wanderer wohl auf alle zugänglichen Wanderwege. Es kann der belichtete Weg der traditionellen, auf fester Unterlage der Agrargeschichte liegende, Forst-Historiographie sein, oder heute ein schon zugänglich gemachter Weg umweltwissenschaftlicher Geschichte, die Wurzeln der geschichtlich-geographischen Forschung durchdringend. Schließlich können wir auch eine mutigere Aufforderung annehmen und durch die verschwindenden und wiedererscheinenden historisch-anthropologischen und mikrohistorischen Wege der Forschung vordringen. Zum Glück wird bei den Überlegungen über die Landschaft der Vergangenheit

region. The ancient power and the subsequent subjugation of the Empire also helped with the timing of research, spread in the period between medieval colonization and the industrialization of the countryside in the first decades of the 19th century. By blending social and natural sciences, we tried to capture the transformation of the image of the forest and to follow the metamorphoses of the relationship between the forest environment and the surrounding rural world. The presented catalogue faithfully honours the original libretto of the exhibition. It monitors, on the basis of archive written sources, the form and evolution of afforestation, the significance of fairy tales and myths and, last but not least, the role of animals, the dominant inhabitants of the forest beside humans.

The exploration of the historic landscape, within which the forest undoubtedly constituted one of the most distinctive ecosystems, has been going through exciting developments over the last decade, although it introduces us into the seemingly confusing wood of the entangled road. Like glades dotted with colourful flowers, fleeting ornamental drawings on butterfly wings, blackish blackberries or birdsong, perhaps all the available trails tempt the pilgrim. It can be an illuminated path of traditional forest historiography resting on the solid ground of agrarian history, or an already accessible trail of environmental history, rating through historical-geographic research. Finally, he can take a more courageous challenge and walk through the disappearing and re-emerging paths of historical-anthropological and micro-historical research. Fortunately, thinking about the landscape of the past we assume that we are out of the "right" path, and not once.

When the ethnologist and historian Jiří Woitsch trailed these pathways of the theoretical concepts years ago, he considered the historical, now long vanished forest as a laboratory, offering mainly medieval and early modern historiography new possibilities of interpretation and sources of reflections on the reasons for their creation. His inspirational journey is accompanied mainly by a polemic with the image of the forest as a terrible and desolate landscape, a place that people in the Middle Ages and early modern times kept away from. On the contrary, by analyzing a wide range of sources, he presents the reader a forest that represented the habitual space and economic background in the thinking and everyday life of the rural

vorausgesetzt, das wir vom „richtigen“ Weg abweichen und das nicht nur einmal.

Als sich vor Jahren durch dieses Dickicht theoretischer Konzepte der Ethnologe und Historiker Jiří Woitsch einen Weg bahnte, betrachtete er den heute schon lange verschwundenen historischen Wald als Laboratorium, anbietend vor allem der mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Geschichtsschreibung neue Möglichkeiten der Interpretation der Quellen und Betrachtungen über die Ursachen ihrer Entstehung. Seine inspirative Wanderung begleitet vor allem die Polemik mit der Vorstellung des Waldes als grauenhafte und wüste Landschaft, einem Ort, den die Menschen des Mittelalters und der Frühneuzeit mieden. Die Analyse eines breiten Spektrums von Quellen hingegen zeigt dem Leser einen Wald, der im Denken und Leben der ländlichen Gesellschaft vor der Industrialisierung, einen angeeignete Raum und wirtschaftliches Umfeld vorstellte. Ohne ihn konnte sich ein Landwirt im Mittelalter oder ein Bauer der Barockzeit nur schwer ein Jahr in der Landwirtschaft vorstellen. Eine Studie, den Gewerben im Walde gewidmet, eng verbunden mit dem Leben zwischen Bäumen, enthüllt dann den Wald als Welt der „kleinen“ Leute, die hier arbeiteten, ihre Freizeit verbrachten, oft auch einschliefen und ihm nur selten für längere Zeit verließen. Woitschs Enddämonisierung des historischen Waldes, fordert zu neuen Betrachtungen alter Texte auf, vor allem von Urkunden, Eintragungen von Chronisten und zeitgenössischer Literatur. Wir können uns der Reflexion über die Autoren und Leser, ihren Erwartungen und Hintergründen bei der Entstehung dieser Urkunden nicht entziehen.

Einzelne, überwiegend deutsche Dörfer, gegründet im Verlauf der mittelalterlichen Kolonisation im Raume der Oder und Ihrer Nebenflüsse, verdankten ihre Entstehung gerade dem Walde. Die meisten, nach der charakteristischen Gestaltung der Flur Waldhufendörfer genannt, standen auf den Wurzeln toter Bäume. Von Anfang an setzten sich die Kolonisten mit dem Wald als Ort der Opposition auseinander, mit einem Raum, in dem sie durch Rodung Ackerland und Parzellen für ihre Anwesen erwarben. Der Wald war auch ein Ort der Jagd, den sie frei betreten konnten, ausgestattet mit Privilegien und Bogen, Armbrust oder Jagdmesser; oder schlichen sich im geheimen ein, legten Fallen und hobten Gruben aus. Die Begegnungen des Menschen mit Tieren und gegenseitige Umwandlungen

pre-industrial society. Without that, a medieval farmer or a baroque peasant could hardly imagine the agricultural year. A case study on forestry crafts closely related to the life among trees reveals the forest as a world of “small” people who worked there, spent time off, often fell asleep there, and just exceptionally left it for a long time. Woitsch’s de-demonization of the historic forest encourages new reflections on old texts, particularly documents, chronicle records and contemporary prose. We cannot avoid thinking about the authors and the readers, their expectations and the background of these archival documents.

Individual, mostly German villages, founded during the medieval colonization in the area around the Odra River stream and its affluents, owed their creation to forests. Most of them, bearing, according to the characteristic layout of the meadow, the name of a forest hide village, stood on the roots of dead trees. Since their arrival, the colonists had struggled with the forest as a place in opposition, with a space that was grubbed up for agricultural land and plots for their farmhouses. The forest was also a place of hunting to which they entered freely, equipped with privileges and a bow, a crossbow or a fang, or they crept in secretly, laid traps and dug pits. Humans meeting animals and the mutual transformation of their relationships thus formed an important part of the everyday life of peasants and noble landowners. The appearance of the forest and the conditions of its growth was influenced not only by the cattle of the villagers, wandering among the trunks and grazing the undergrowth, but also by the overgrowth of creeping game and the gradual retreat of wolves or lynxes as natural predators. The importance of studying the historical occurrence of game in the history of the forest has already been highlighted by several foreign and our own studies. One of the main themes of the exhibition project is based on the collaboration of historian and zoologist in an effort to, at least marginally, reflect the current state of research, represented both by regionally historical studies and, above all, by the rapidly evolving discipline of the so-called *human and animals studies*.

The catalogue part contains several shorter studies, summarizing the taxonomy and brief zoological characteristics of a particular animal complemented by an extract from contemporary late medieval and early modern literature. This input is comprised with the interpretation of archival sources

ihrer Beziehungen schafften so einen bedeutenden Bestandteil des täglichen Lebens der Bauern und adeligen Landbesitzer. Das Aussehen des Waldes und die Voraussetzung seines Wachstums beeinflusste nicht nur das herumziehende, das Unterholz abäsende Vieh der Dorfbewohner, aber auch die zu hohen Bestände des Schalenwildes und der schrittweise Rückzug der Wölfe und Luchse als natürliche Prädatoren. Auf die Bedeutung des Studiums des Aufkommens von Wild im Rahmen der Geschichte des Waldes machten schon mehrere Studien im Ausland und bei uns aufmerksam. Eines der Hauptthemen des Ausstellungsprojektes geht so aus der Zusammenarbeit des Historikers und Zoologen aus, in der Bemühung, wenigstens am Rande den bisherigen Stand der Forschung zu reflektieren, repräsentiert durch regional-historische Studien so auch vor allem durch die sich rasch entwickelnde Disziplin *sgn. human and animals studies*.

Der Katalogteil enthält einige kürzere Studien, immer die Taxonomie und kurze zoologische Charakteristik eines Tiers summarierend, ergänzt durch aus der gleichzeitigen altmittelalterlichen und neuzeitlichen Literatur. Diese Eingabe schließt die Interpretation der Archiv-Quellen ab, sein Aufkommen im Kuhländchen vom Spätmittelalter bis in die Hälfte des 19. Jh. kartierend. Der anthropozentrische Blick früherer zoologischer Handbücher und Jäger-Manuale stehen oft scharf im Kontrast mit dem Wesen und Benehmen des Tieres. Ermuntert dann den Zweck dieser Texte und Beweggründe ihrer Entstehung zu erwägen. Schon die Geschichte der gegenseitigen Beziehungen zwischen Mensch und Tier allein, droht in extremen Situationen mit der Zerrüttung des methodischen Fundamentes der Historiografie, stellt in Hinsicht auf die Wahrnehmung der Waldumgebung eine unwiderstehliche interdisziplinäre Aufforderung. Gerade auf dem Beispiel der ländlichen Umgebung, dessen Wald in verschiedenen Formen ein unteilbarer Bestandteil war, kann man eine enge Koexistenz zwischen Tier und Mensch beobachten. Dieser gegenseitige Kontakt blieb bis in die Periode der Industrialisierung erhalten, welche nach manchen Autoren die lange Etappe des intensiven Zusammenlebens beendete (sog. „Tierzeitalter“). Die Historiografie, die sich hier mit den Worten eines Französischen Historikers „*dem Tier Angesicht zu Angesicht*“ stellt, tritt so vorsichtig auf der Seite der Zoologie auf und fragt sich, wie der Mensch in der vorindustriellen Gesellschaft die Physiologie

mapping its occurrence in Kravaře region from the late Middle Ages to the middle of the 19th century. The anthropocentric view of early zoological manuals and hunting manuals often sharply contrasts with the biological nature and behaviour of the animal. It encourages consideration of the purpose of these texts and the reasons for their creation. The history of the relationships between man and animal, threatening in extreme situations by the dislocation of the methodological foundations of historiography, represents, with regard to the perception of the forest environment, an irresistible interdisciplinary challenge. It is on the example of the rural environment, in which the forest was an inseparable part in various forms, that it is possible to observe the close coexistence of animals and people. This mutual contact had been maintained until the industrialization period, which, according to some authors, ended this long phase of intense coexistence („*Tierzeitalter*“). The historiography, which, in the words of a French historian, stands „*face to face with an animal*“ acts cautiously alongside zoology and asks how a man in pre-industrial society perceived the physiology of animals. What he deduced from their ethology and what reasons led him to the often different taxonomy. In other words: why he believed that, for example, the wolves lacked the cervical spine, although they were able to observe them in the wild and for what reason some of the authors ranked lynxes among the canines as well. The interest of humanities in the world of animals (so-called *animal turn*) is accompanied, in the context of the study of mutual relationships (*human and animal studies*), with passionate discussions oscillating many times around the anthropological determinant itself, the foundation of historiography. Without necessarily having to go through the reconstruction of the animals' inner perspective and looking for the feelings with which the late Middle Ages beasts have responded to the campaign of extermination directed against their species, this interdisciplinary approach offers us at least the possibility of reading the sources “in a different way”.

In the forest environment, we can see the interactions between humans and animals on an example of hunting, where power representative functions, poaching for the purpose of livelihoods, area discharge of bears, wolves, lynxes, foxes, badgers, martens, polecats and weasel or no less cruel bird-catching blended together. Historical texts with documentary descriptiveness depicting unnecessary cruelty, fundamental

der Tiere wahrnahm. Was leitete er aus ihrer Ethologie ab und was für Beweggründe führten ihn öfters zu einer unterschiedlichen Taxonomie. Mit anderen Worten: warum glaubte er, das zum Beispiel den Wölfen die Hals-Wirbelsäule fehlt, obwohl er sie in der freien Natur beobachten konnte und aus welchem Grund ordneten manche Autoren zwischen die hundeartigen Raubtiere auch den Luchs ein. Das Interesse der Humanitäts-Wissenschaften an der Welt der Tiere (sgn. *animal turn*) begleiten im Kontext gegenseitiger Beziehungen (*human and animal studies*) ebenfalls leidenschaftliche Diskussionen oft um die eigentliche Anthropologische Determinante oszillierende, die Grundlage der Geschichtsschreibung gründend. Ohne das wir uns dringend auf den Weg der Rekonstruktion der Innenperspektive der Tiere begeben und Empfindungen suchen müssten, mit welchen die Raubtiere des Spätmittelalters auf die Ausrottung ihrer Art reagierten, bietet uns dieser interdisziplinäre Zugang minimal die Möglichkeit Quellen „anders“ zu lesen.

Im Milieu des Waldes kann man die gegenseitigen Beziehungen zwischen Menschen und Tieren am Beispiel der Jagd beobachten, wo sich die repräsentative Funktion der Obrigkeit, die Wilderei zum Lebensunterhalt und flächenhafte Ausrottung von Bären, Wölfen, Luchsen, Dachsen, Mardern, Iltissen und Wieseln, oder die nicht weniger grausame Vogelfängerei durcheinandermischten. Zeitgemäße Texte die mit dokumentarischer Deskription, zwecklose Grausamkeit beschreiben, unvermeidliche Gefühllosigkeit oder Leidenschaft zeugen von, auch mit Abstand von Generationen, auf den Leser einwirkende Emotionen und zeigt gleichzeitig Kriterien der damaligen Zeit, nach welchen die Menschen nützliche und unnützliche Tiere unterschieden.

Die Vorstellung des Waldes als repräsentierenden archetypischen und buchstäblich die elementaren Kräfte der Natur erneut vergegenwärtigenden Raum, ist das Thema philosophischer und ästhetischer Betrachtungen von Ondřej Dadejčík. Sein Text *Les a snění – Wald und Träume* verweist auf Momente, mit denen der Wald eine breite Reihe der Realität vergegenwärtigt, ohne welche unsere tatsächlich gelebte Wirklichkeit merklich begrenzt und arm wäre. Die Studie von Zdeněk Orlita *Les na Kravařsku mezi středověkem a industrializací – Der Wald im Kuhländchen zwischen Mittelalter und Industrialisierung*, ist ein

heartlessness or passion reflect the emotions affecting the reader throughout the generations, and at the same time offer contemporary criteria according to which people distinguished useful and useless animals.

The concept of the forest as an archetypal space representing and literally redefining the basic force of nature is the theme of the philosophical and aesthetic thoughts of Ondřej Dadejčík. His text *Forest and dreaming* points to the moments through which the forest presents a wide range of reality without which our living reality would be very limited and poor. The study of Zdeněk Orlita *Forest in Kuhländchen between Middle Ages and industrialization* represents an attempt to capture, on the basis of archival sources of predominantly written nature, the development of afforestation in Kuhländchen area, from the very beginning of the so-called German colonization to industrialization of the landscape during the first half of the 19th century. In the context of the historical and anthropological view, it also looks at the life in the village communities and the way they used the forest. Taking into account the preserved archival sources, the text follows the changing ideas of the forest in the area of the former domains of Nový Jičín, Hranice, Odry, Fulnek and Bílovec. The text of Ladislav Hoskovec *Kuhländchen plant remarks in the botanical literature of the first half of the 19th century* conveys the level of contemporary knowledge of the botany and the records of the occurrence of plants in the former Kuhländchen landscape. His study relates not only to the occurrence of plants and the professional level of their description but also deals with the professional career of individual researchers. The text of Markéta Máčková represents the Nový Jičín pedagogue and ornithologist Josef Talský, the creator of today's ornithological collection of the Museum of Nový Jičín region. His stuffed birds from the second half of the 19th century, as exhibits, were also included in the exhibition of the Ancient, powerful and tamed Empire. Giuseppe Maielo, in his study *Lycanthropes and Werewolves*, provides an outline of the development of faith in lycanthropy from antiquity to the early modern age. It follows an etymological analysis of the term werewolf in Western, Central and Eastern Europe, in connection with changes in the perception of the physical form of these creatures in the environment of folk culture. Zdeněk Orlita's text *Tyranny of Red Riding Hood and Canis lupus* focuses on the reconstruction of the change of

Versuch, auf Grund von Archiv-Quellen überwiegend schriftlicher Natur, die Entwicklung der Bewaldung im Raum des Kuhländchens zu erfassen, ungefähr vom Anfang der so genannten deutschen Kolonisation bis zur Industrialisierung der Landschaft im Laufe der ersten Hälfte des 19. Jh. Aus historisch-anthropologischer Sicht verfolgt er gleichfalls das Leben in den Dorfgemeinschaften und ihre Art der Nutzung des Waldes. Mit Hinsicht auf die erhalten gebliebenen Archiv-Quellen, verfolgt er den Text der sich verändernden Vorstellungen über den Wald im Gebiet der früheren Herrschaften Nový Jičín/Neutitschein, Hranice /Weißkirchen, Odry/Odrau, Fulnek/Fulnek und Bilovec/Wagstadt. Das Niveau der Kenntnisse der damaligen Botanik und Aufzeichnungen über das Pflanzenvorkommen im Gebiet des vormaligen Kuhländchens vermittelt der von Ladislav Hoskovec „*Zmínka o rostlinách z Karvařska – Erwähnung der Pflanzen aus dem Kuhländchen*“ in der ersten Hälfte des 19. Jh. Seine Studie bezieht sich nicht nur zum Pflanzenvorkommen und fachkundigem Niveau ihrer Beschreibung, aber befasst sich auch mit der Laufbahn einzelner Forscher. Der Text von Marketa Máčhová stellt den Neutitscheiner Pädagogen und Ornithologen Josef Talsky, den Schöpfer der ornithologischen Sammlung des Museums Neutitschein, vor. Seine Präparate von Vögeln aus der zweiten Hälfte des 19. Jh. wurden als Exponate der Ausstellung *Uraltes Reich, mächtig und gebändigt* mit einbezogen. Giuseppe Maiello in seiner Studie „*Lykantropove a vlkodlaci - Lykanthropie und Werwölfe*“ umreißt die Entwicklung der Glaubens an die Lykanthropie von der Antik bis in die Epoche der Frühen Neuzeit. Er verfolgt die etymologische Analyse des Terminus Werwolf im Umfeld von West- Mittel- und Osteuropa und das im Zusammenhang den Veränderungen der Wahrnehmung der körperlichen Gestalt dieser Geschöpfe in der Umwelt der Volkskultur. Der Text „*Tyrannie Červené Karkulky – Tyrannie des Rotkäppchens und Canis lupus*“ von Zdeněk Orlita konzentriert sich auf die Rekonstruktion der Wende des Wolfes in den historischen Quellen in der Zeit des Mittelalters und der Frühen Neuzeit. Seine Betrachtung geht aus der These von der Existenz von zwei Tieren hervor: einem realen, anpassungsfähigem Raubtier aus der Gattung *canis lupus* und irrealen Geschöpf, dessen unreales Eigenschaften Jahrhunderte lang aus Mythen, Märchen und religiösem Symbolismus abgeleitet wurde. Aufgrund erhalten gebliebener Quellen bemüht sich der Autor das Aufkommen des realen Raubtieres in der historischen Landschaft zu verfolgen, auch die Änderungen

the wolf in historical sources during the Middle Ages and Early Modern Times. His reasoning is based on the thesis of the existence of two animals: a real animal, a adaptable predator from the genus *canis lupus*, and a fantastic creature, whose unrealistic qualities have been derived for many centuries from myths, fairy tales and religious symbolism. On the basis of preserved sources, the author tries to observe the occurrence of the real beast in the historical landscape and the transformation of its perception in zoological literature or hunting manuals. Pavel Stabrava offers, in his article *Homo fabersilvaticus*, the basic orientation in the world of long-lost forestry crafts. Taking into account the state of knowledge, he is looking for documents on the charcoal-burning, pitch or potash production also in the forests of Kravaře region.

ihrer Wahrnehmung in der zoologischen Literatur oder Jäger-Handbüchern. Pavel Stabrava offeriert in seinem Beitrag *Homo faber silvaticus* die elementare Orientierung in der Welt der längst eingegangenen Wald-Gewerbe. In Hinsicht auf den heutigen Stand der Erkenntnisse, sucht er Nachweise über die Ausübung der Köhlerei, Herstellung von Pech oder Pottasche auch im Kuhländchen.

NPR Razula [foto Andere Seite Studio, květen 2016]. Fotografie pořizena se souhlasem CHKO Beskydy

ŘÍŠE PRASTARÁ, MOCNÁ I ZKROČENÁ LES NA KRAVAŘSKU MEZI STŘEDOVĚKEM A INDUSTRIALIZACÍ

Muzeum Novojičínska, p. o.

Redakce: Markéta Máchová, Zdeněk Orlita, Pavel Stabrava
Texty: Ondřej Dadejčík, Ladislav Hoskovec, Radek a Zdeněk Květoňovi,
Markéta Máchová, Giuseppe Maiello, Zdeněk Orlita, Pavel Stabrava
Fotografie: Andere Seite Studio
Obálka a grafická úprava: Andere Seite Studio (Litoměřice)
Předtisková úprava a sazba: Andere Seite Studio (Litoměřice)
Jazykové korektury: Irena Žárubová, PhDr. Lenka Juráčková
Překlad německého resumé: Karel Gold

V publikaci jsou použity fotografie pořízené v lesích bývalého
Kraavařska a v lesích NPR Razula, NPR Salajka a NPR Mionší. Fotografie
byly pořízeny se svolením CHKO Beskydy.

Tisk: Grafico Opava
Náklad: 500 ks
Vydalo Muzeum Novojičínska, p. o.
1. vydání
Nový Jičín 2017

ISBN: 978-80-87359-25-9

© Muzeum Novojičínska, p. o. 2017

<https://www.facebook.com/furtvlese/>

